

WIE IS WIE EN WAT IS WAT IN DE IVANKIADE?

WILLEM VERMEER

De Ivankiade verwijst naar vele bestaande personen en toestanden. Hieronder volgt een “Кто есть кто?”, waarin alle genoemde personen staan beschreven, plus een paar andere dingen: straten, gebouwen, instellingen, citaten, en dergelijke.¹

Lemma's

De eerste alinea is bestemd voor gegevens die bijdragen aan een goed begrip van de tekst. Onder het hoofd “Achtergrond” volgt informatie die veel Russische lezers van de Ivankiade wel zullen weten; onder het hoofd “Opm.” staan dingen die vanuit het standpunt van de Ivankiade niet ter zake doen maar toch iets hebben, bijvoorbeeld gegevens over de levensloop van personen na de vroege jaren zeventig. Verdere punten:

- Verwijzingen en toegevoegde internetlinks zijn illustratief. Consequentie of volledigheid is niet nagestreefd.
- Pijltjes (→) verwijzen naar andere lemma's. Om een oerwoud aan pijltjes te vermijden is dit in de volgende veel voorkomende gevallen niet consequent gedaan: Войнович (Владимир), ЖСК “Московский писатель”, Иванько, Пушкин, Schrijversbond (→ Союз писателей СССР), Солженицын, Хрущёв.
- Schrijvers voorzien van * staan gedetailleerd behandeld in П.А. Николаев (ed.), *Русские писатели 20 века: Биографический словарь*, Moskou, 2000.
- Namen zijn niet geaccentueerd als de bronnen geen informatie over het accent van de naam van de betrokken persoon gaven, zelfs als er geen redelijke twijfel kan bestaan, bv. Бажова, Богомóлов, Козлóвский, Куприянов, Мелéнтъев, Пирогóв, Соловьёв, Феофанóв. Want er kan altijd iets raars aan de hand zijn en het komt voor dat mensen besluiten de accentuatie van hun eigen naam te veranderen, vooral kunstenaars.
- Voor Russische woorden en namen wordt het cyrillische alfabet gebruikt, afgezien van enkele voor de hand liggende uitzonderingen: Moskou, Petersburg, Kiëv, Ivankiade, Lenin, Stalin, KGB, Komsomol.
- Commentaar over fouten en omissies is welkom.

Behandelde personen en onderwerpen (om zoeken mogelijk te maken)

áвторская конвeнция, академия Жуковóского; Акакий Акакиевич; Андрей Гаврилович (→ Дубрóвский); *Архипелаг ГУЛаг*; Бажова; БАМ; баптист; Бахоров; Бек; Белорусский вокзал; Блок; Богомóлов; большевик; Борис Александрович (→ Турганов); Борис Иванович/Иваныч (→ Стукалин); Бударин; Булгаков; Бунин; Бúнина; Бухарин; “Было это или не было, ...”; Васильев; вейсманизм; Вера Ивановна (→ Бúнина); Верховный Совет СССР; Верченко; Виктор Николаевич (→ Ильин); Винниченко; Владимир Николаевич (→ Войнович); Владимир Фёдорович (→ Промыслов); Власов; Войнович, В.; Войнович, М.; волга; Володя (→ Войнович, В.); Воробьёв; Воробьиха; Галич; Гамзатов; Гёббельс; Гёгел; Георгиевский зал; Герой Социалистического Труда; “Глаза его не лгут. ...”; Гóголь; Гопкинс; Гóрького, ул.; Госкомиздат; госкомитет; Гослитиздат; Государствен-

---

¹ Verbeterde versie 09-05-2007. De verschillen ten opzichte van de vorige versie (15-06-2005) zijn: er is één lemma toegevoegd (áвторская конвeнция), in één of twee gevallen is een lemma verbeterd door toevoeging van informatie die bij het maken van de vorige versie nog niet beschikbaar was of die ik heb gemist (bv. Феофанов), verder zijn wat sterfdata en internetlinks toegevoegd en de stijl is hier en daar verbeterd door inkorting, omzetting en dergelijke.

ный комитет ...; Грановитая палата; Грибанов; Грибачёв; ГУЛАг (→ *Архипелаг ГУЛаг*); Даниэль; Дмитрий Дмитриевич (→ Богомолов); *Доктор Живаго*; Драйзер; Дубровский; Евгений Андреевич (→ Пирогов); Егорычев; Елисеёвский; Емышев; “Если враг не сдаётся ...”; “Ехали медведи ...”; *Жень минь-жибао*; Живаго (→ *Доктор Живаго*); жилищно-строительный кооператив ...; ЖСК (→ жилищно-строительный кооператив ...); Жуковский; ЗИЛ; Иван Денисович; Иванко (→ Иванько); Иванов; Иванович; Ивантер; Иваныч; Иванько; Ивасюк; “Из дальних странствий возвратясь”; Израиль; Ильин; импичмент; “инженеры человеческих душ”; *Иностранная литература*; “Иных уж нет, ...”; Ирочка; “К одним паспортам улыбка у рта, ...”; КамАЗ; *Капитал*; КГБ (КГВ); Киев (→ Некрасов); Кистеневка (→ Дубровский); Китай; Клёнов; Клёнов-Купершток (→ Клёнов); Козловский; комитет; Комитет государственной безопасности ...; комсомольский; *Континент*; Коржавин; Корней Иванович (→ Чуковский); Корнилов; космополит; космополитизм; Кочетов; КПСС; Красноармейская, ул.; Крестинский; *Крокодил*; Кулешов; Купершток (→ Клёнов); Куприянов; Ласкин; Ленин; Ленинградский проспект; Ленинская премия; Ленч; Лёрмонтов; *Лижи* (→ *Литература и жизнь*); Липатов; *Литература и жизнь*; Мао (→ Мао цзэ-дун); Мао цзэ-дун; Маркс; *Мастер и Маргарита*; Маяковский; Мелентьев; меньшевик; Михаил Афанасьевич (→ Булгаков); Михаил Фёдорович (→ Емышев); морганизм; “Мысль”; Мюссе; Некрасов; Никсон; Ницца; НКВД; “но паразиты никогда”; Новодевичье госр. Ново-Девичье кладбище; Новосибирск; Новый Арбат; Нолле (→ Кулешов); *Огонёк*; Одноралов; Олеша; Орвелл; Падерин; Пантиелев; Пастернак; Пиляр; Пирогов; “Планета”; плотют; подписант; Политбюро; Политиздат; полицай; “Посев”; Президиум Верховного Совета СССР; пролетарский; Промыслов; “птица-тройка”; Пушкин; распределитель; ревизионизм; ревизионист; *роман-газета*; РСФСР; Русь; Садовое кольцо; Садовские; Салтыков-Щедрин; “Светоч”; Севастополь; Семичастный; Серёжа (→ Иванько); Сергей Дмитриевич; Сергей Сергеевич госр. Сергёич (→ Иванько); Симонов; Синявский; “снаряды рвутся где-то рядом”; Солженицын; Соловьев; Софронов; социалистический реализм; Союз писателей СССР; СССР; Сталин; Сталинская премия; Стена Плача; Стокгольмское воззвание; Стукалин; Тайвань; Твардовский; Тельпугов; Толстой; Торгсин; троцкизм; Турганов; ударный; уклон; уклонист; уотергейтский; Федоренко; Феофанов; Фрунзенский район; Хрущёв; ЦК КПСС; чайка; Чекалина; Чекин; чекист; Черняховского, ул.; Чонкин; ЧССР; Чуковский; *Чукоккала*; Шабашкин (→ Дубровский); Эйдлин; Юдаев; Юрий Николаевич (→ Верченко); Юрий Семенович (→ Мелентьев); Яков (→ Козловский); Яковлева; Ялта; Яшка (→ Козловский).

Speciaal over schrijvers

Over de schrijvers (de grootste groep) nog het volgende:

- De gegeven informatie betreft de carrière en andere maatschappelijke aspecten, zoals bekendheid of houding tegenover het regime. Zaken die voor een literatuurkenner van belang zijn (bijvoorbeeld esthetische aspecten van het werk) blijven buiten beeld.
- In de tijd waarin de Ivankiade speelt, kon de relatie van schrijvers met het regime variëren tussen volledige identificatie (bv. Николай Грибачёв) en integrale afwijzing (bv. Александр Солженицын). Wie gehoorzaam was, kon er goed van leven en hield kans op de verheven rang van “Герой Социалистического Труда”, waaraan gunstige secundaire arbeidsvoorwaarden verbonden waren. In de Ivankiade zijn dat bijvoorbeeld Расул Гамзатов, Николай Грибачёв, Константин Симонов en Анатолий Софронов. Wie te ver ging, kreeg problemen. Er bestonden vele grijstinten en overgangssituaties. Zelfs de conformistische Константин Симонов heeft meer dan eens geweldige problemen met de censuur gehad. Bovendien konden de verhoudingen metertijd veranderen (meestal verslechteren). Zelfs Солженицын heeft een tijdje goed gelegen bij sommige machthebbers. Александр Галич won nog in 1964 een prijs van de KGB, maar was kort daarna een volbloed dissident.
- Wrijvingen tussen schrijvers en de autoriteiten konden allerlei oorzaken hebben. Men kon bij tijdschriften of uitgeverijen een manuscript inleveren waarin de Sovjet-werkelijkheid niet op de voorgeschreven glorieuze wijze werd voorgesteld, en weigeren daar iets aan te doen. Men kon buiten de officiële kanalen ontoelaatbare opvattingen laten circuleren. (Het spectrum aan ontoelaatbare opvattingen was breed en buiten de officiële kanalen om mocht geen scheid gelaten worden.) Ook

- ernstig was het als er werk van iemand in het buitenland verscheen, of de schrijver daar nu toestemming voor had gegeven of niet, al kon men de schade beperken door zich er publiekelijk van te distantiëren, zoals Войнович deed toen in 1969 een deel van zijn *Жизнь ... Чонкина* in Duitsland uitkwam. De eerste schrijver van wie na de oorlog in het buitenland werk verscheen, was Борис Пастернак (1957), toen volgden Юлий Даниэль (1958), Андрей Синявский (1959) en tientallen anderen, waaronder ook Войнович (1969). Grote moeilijkheden kon men zich op de hals halen door actie te voeren voor problematische persoonlijkheden, al was het maar het ondertekenen van steunbetuigingen. Zo werd Войнович tijdens het werk aan de *Ivankiade* uit de Schrijversbond gezet na het ondertekenen van een petitie voor Солженицын (1974).
- Als het misliep, konden er verschillende dingen gebeuren. De autoriteiten konden weigeren iemands werk te publiceren, of iemands theaterwerk van de planken halen, zoals Войнович is overkomen. Men had dan geen inkomsten. Men kon uit de Schrijversbond worden gezet, zodat men zijn beroep niet meer normaal kon uitoefenen en het recht verloor op de faciliteiten die voor leden bestonden, al was in de praktijk dat laatste vaak weer een aparte stap. Had je geen regulier inkomen uit werk, dan kon je door de rechter worden veroordeeld wegens “тунеядство”; dat overkwam bijvoorbeeld de latere nobelprijswinnaar Иосиф Александрович Бродский (1940-1996) in 1964. Verwijdering uit de Schrijversbond was een zware en moeilijk omkeerbare stap, waartoe de autoriteiten niet graag overgingen omdat het negatieve publiciteit opleverde, en ook omdat het daarna moeilijker werd om nog vat op iemand te houden. Aan uitzetting ging een lang traject vooraf van berispingen, waarschuwingen, laatste waarschuwingen en dergelijke. In ernstige gevallen kon men wegens het maken van anti-Sovjet propaganda worden veroordeeld tot langdurige vrijheidsberoving onder onaangename en ongezonde omstandigheden, zoals Даниэль en Синявский. Voor het regime had dit type maatregelen het bezwaar dat het image van de Sovjet-Unie eronder leed, althans als het om bekende mensen ging of mensen die de aandacht van buitenlandse correspondenten wisten te trekken. Repressieve maatregelen tegen schrijvers en andere bekende persoonlijkheden waren vooral tussen 1965 en 1975 vaak wereldnieuws en bij ieder incident kalfde het aanzien van de Sovjet-Unie verder af. Na een serie vanuit dat oogpunt desastreuze ervaringen van het type Синявский/Даниэль veranderden de autoriteiten dan ook van tactiek. Men ging nu over tot het informeel intimideren van mensen, bijvoorbeeld telefoons afsnijden, auto’s onklaar maken en erger. In extreme gevallen werden er dodelijke ongelukken geënceneerd (→ Козловский over Константин Богатырев). Vele lastposten werden uiteindelijk het land uit gezet.
  - Войнович was (althans tot een betrekkelijk laat moment) geen dissident in de gangbare zin van dat woord, maar ook niet iemand die zich met het regime identificeerde of over zich liet lopen. Het ging met hem van kwaad tot erger, zoals bijna altijd. Over een periode van twintig jaar heeft hij te maken gehad met officieel enthousiasme (1960), dan via terughoudendheid bij het publiceren en opvoeren van werk (late jaren zestig) en berispingen (o.a. 1968) en laatste waarschuwingen (1969), tot verwijdering uit de Schrijversbond (1974), gevolgd door intimidatie en naar eigen zeggen zelfs een moordpoging, uiteindelijk uitlopend in uitzetting uit de Sovjet-Unie (1980).

КТО ЕСТЬ КТО?

авторская конвенция

Bedoeld wordt de “Universele Conventie inzake Auteursrecht” van 1952. De Sovjet Unie trad eind mei 1973 tot de Conventie toe, na voorbereidende besprekingen waaraan ook Иванько deelnam, onder meer eind februari/begin maart 1973 terwijl de in de Ivankiade beschreven gebeurtenissen plaatsvonden. (Zie voetnoot bij het hoofdstukje “Иванько за океаном”).

акаде́мия Жуко́вского

De militaire luchtvaartacademie, gevestigd in het monumentale Петро́вский дворе́ц, dat men passeert wanneer men van de plaats van handeling naar het centrum van Moskou gaat, zoals dat gebeurt in het hoofdstukje “Происшествие ...”.

Achtergrond. Katharina de Grote liet het Петровский дворец bouwen als aandenken aan de overwinning die zij in de jaren 1768-1774 behaalde op het Osmaanse rijk (Turkije) en waarbij Rusland toegang kreeg tot de Zwarte Zee (de vrede van Koetsjoek-Kajnardzji). De opdracht ging naar de Moskouse architect Матвѣй Фѣдорович Казако́в (1738-1812), die meestal veroordeeld was tot het ontwerpen van voorspelbare gebouwen in classicistische stijl (of erger, → Белору́сский вокза́л over de Буты́рская тю́рьма). Hij maakte er een sprookjespaleis van.²

Het is een gebouw met geschiedenis. Napoleon overnachtte er tijdens de dagen dat Moskou brandde en zijn troepen richtten er schade aan die decennia later nog niet was hersteld.

Опм.:

(1) Voluit heet de акаде́мия Жуко́вского “Воѐнно-возду́шная акаде́мия и́мени Н.Е. Жуко́вского” (→ Жуковский). Deze werd in de zomer van 1923 in het Петровский дворец gevestigd om pas na de ineenstorting van de Sovjet-Unie (in 1998) naar elders te vertrekken, het monument in ontredderde staat achterlatend. De gemeente is sindsdien doende het te veranderen in een prestigieus onderkomen voor hoge gasten van de stad Moskou. Niet iedereen is even gelukkig met het project.³

(2) In *Евге́ний Оне́гин* beschrijft Пушкин hoe je aankomend vanuit Petersburg eerst op het Петровский дворец stuit (bij hem Петро́вский замо́к, anders past het ritmisch niet in de versregel) en pas daarna de stad binnenrijdt (EO 7/37-38).

Ака́кий Ака́киевич [Башмачкин]

Акакий Акакиевич is de hoofdpersoon uit het vermaarde korte verhaal “Шинель” van → Го́голь. Hij symboliseert onvermogen om in een vijandige wereld overeind te blijven. In het hoofdstuk “Он не чинуша” zegt iemand dat Сергей Иванько een “обыкновенный Акакий Акакиевич” is. Hoewel het niet lijkt te kloppen met wat we later over hem horen en de plaats die hij in de Ivankiade inneemt, zit er toch iets in, denk bijvoorbeeld aan de blunder die hem zijn baan kost bij het tijdschrift *Литература и жизнь* (ook in het hoofdstuk “Он не чинуша”), en aan de lachwekkende positie waarin hij zich gemanoeuvereerd heeft in het ЖСК “Московский писатель”.

Achtergrond. “Шинель” is met afstand het bekendste korte verhaal uit de Russische literatuur. Naar goed gebruik is de mythe ook deze keer minstens even belangrijk als het verhaal zelf. Latere generaties beschouwden “Шинель” als het begin van de Russische variant van het Realisme, waarbij Акакий Акакиевич geldt als de eerste van een reeks Kleine Mensjes die worden afgebeeld als verpulverd tussen de raderen van een boze maatschappij, dit als sociale aanklacht. (Евге́ний uit Пушкин’s “Ме́дный вса́д-

² Voor een indruk zie bv. <http://www.de-viz.ru/elements/zhiv/gallery1/12.html>, <http://www.vvia.org/images/9.jpg>, http://lentchiks.narod.ru/photo_petr_park.htm.

³ Zie bv. <http://www.zavtra.ru/cgi/veil/data/zavtra/98/243/81.html>, <http://www.zavtra.ru/cgi/veil/data/zavtra/99/294/61.html>.

ник” telt dan even niet mee.) De vraag of dat met de visie van Гоголь overeenkomt, speelt in zo’n mythe geen rol.

Орт. Владимир Войнович’ eigen verhaal “Шапка”, waarvan de toneelbewerking buitengewoon populair is (onder de titel *Кот домашний средней пушистости*), is op “Шинель” gebaseerd. Plaats van handeling is het ЖСК “Московский писатель”, waar ook de Ivankiade speelt.

Андрей Гаврилович

→ Дубровский.

Архипелаг ГУЛаг

Het bekendste en invloedrijkste werk van Александр Солженицын. Het bevat een beschrijving van de kampen uit de Stalintijd, vermengd met beschouwingen over de manier waarop het toenmalige systeem van staatsterreur geworteld zat in de opvattingen en bestuurspraktijken van Lenin. (Ook → Власов.)

Achtergrond. Архипелаг ГУЛаг verscheen in het westen in afleveringen terwijl Войнович aan de Ivankiade werkte.

Бажова

Voor- en vadersnaam niet genoemd; niet met zekerheid thuis te brengen.

Achtergrond. Mogelijk wordt Ариадна Павловна Бажова-Гайдар bedoeld, zelf niet echt een schrijfster, maar wel de dochter van Павел Петрович *Бажов (1879-1950), wiens *Малахитовая шкатулка* (1939) een van de meest gelezen boeken uit die jaren schijnt te zijn; ook won hij er een Stalinprijs mee (→ Сталинская премия), hoewel hij eerder uit de partij was gezet. Hij hoort tot de beroemdste zonen van Екатеринбург, voorheen Свердловск, voorheen Екатеринбург, waar men een aan hem gewijd дом-музей kan bezoeken.⁴

Орт. Ариадна Бажова is de weduwe van de journalist en hoge militair Тимур Аркадьевич Гайдар (1926-1999), zelf de zoon van de legendarische Аркадий Петрович *Гайдар (eigenlijk Голиков, 1904-1941), vroom communist, oorlogsheld, postuum lieveling van het regime, maar ook landloper, probleemdrinker en vooral: schrijver van veelgelezen kinderboeken (*Чук и Гек*, *Тимур и его команда*, *Судьба барабанщика*⁵ en nog veel meer). Ариадна Бажова heeft haar herinneringen aan haar beroemde vader orgeschreven (*Глазами дочери*, Moskou, 1978). Тимур Гайдар is zelf weer de vader van de bekende econoom en politicus Егор Гайдар, die getrouwd is met de dochter van de populaire schrijver Аркадий Натанович *Стругацкий (1925-1991), samen met zijn broer Борис (geb. 1933, op 22-03-2007 nog in leven, ook schrijvend onder de naam С. Витицкий) veelgelezen auteur van sciencefiction.⁶

БАМ

Afkorting van Байкало-Амурская магистраль. Spoorlijn in Siberië. Ligt verder van de grens af dan de oude Transsiberische Spoorweg en is daardoor minder kwetsbaar in geval van een conflict met China. De bouw van de БАМ begon in 1974 na enkele jaren van ronkende propaganda waaraan ook schrijvers hadden bij te dragen.⁷

баптист

De baptisten zijn, als ik me niet vergis, de grootste protestantse (althans noch orthodoxe, noch Grieks-Katholieke, noch Rooms-Katholieke) christelijke gemeenschap van Rusland. Het Sovjetregime heeft veel met hen te stellen gehad. Лев → Толстой was geen baptist.

⁴ Zie <http://www.bazhov.ru/>.

⁵ De uitgave van *Судьба барабанщика* (in afleveringen) werd halverwege stopgezet en het verhaal kostte de schrijver bijna de kop omdat het verwijst naar de afschuwelijke werkelijkheid van de late jaren dertig.

⁶ Zie <http://www.rusf.ru/abs/>.

⁷ Zie <http://bam.railways.ru/>.

Бахоров

Blijkens de tekst bestuurder werkzaam bij het райисполком (→ Фрунзенский район).

*Бек, Александр Альфредович (1903-1972)

Schrijver. De verwijzing in het hoofdstukje “Коммунист Иванько” heeft op het volgende betrekking. In 1964 bood hij bij *Новый мир* een roman aan waarin wantoestanden uit de jaren vijftig aan de orde komen. Hooggeplaatsten (i.h.b. de weduwe van voormalig minister Иван Т. Тевосян) herkennen zichzelf en hun naasten in de personages en hielden publicatie op de valreep tegen. Jarenlang deed Бек alles wat in zijn vermogen lag om het toch gepubliceerd te krijgen. Uiteindelijk (1971) liet hij het boek maar in het buitenland verschijnen bij → Посёв (onder de titel *Новое назначение*). Ten tijde van het in de Ivankiade beschreven incident lag zijn overlijden nog vrij vers in het geheugen.⁸

Achtergrond. Бек's eerdere *Волоколамское шоссе* (spelend tijdens de verdediging van Moskou in de Tweede Wereldoorlog) is klassiek, maar heeft anders dan vergelijkbare werken de auteur nooit een Stalinprijs (→ Сталинская премия) of iets dergelijks opgeleverd.

Белорусский вокзал

Spoorwegstation ten noordwesten van het centrum van Moskou, twee metrohaltes richting centrum verwijderd van de plaats van handeling van de Ivankiade.

Achtergrond. Waar Russen aan denken bij de woorden “Белорусский вокзал”, is vaak niet het station, maar de gelijknamige film uit 1971, voor velen een van de mooiste Sovjetfilms over de Tweede Wereldoorlog. Nog bekender dan de film zelf is het lied “Здесь птицы не поют, деревья не растут...” (tekst en muziek Булат Окуджава, in de film gezongen door Нина Ургант), dat nog geregeld in het wild schijnt te kunnen worden aangetroffen. Het verhaal gaat dat de film, waar de autoriteiten nogal wat problemen mee hadden, alleen is doorgelaten omdat Леонид Брежнев het lied zo aangrijpend vond.⁹

Opn. Naast het Белорусский вокзал ligt de Бутырская тюрьма (“Бутырка” of “Бутырки”), de oudste van de zes gevangenissen van Moskou. Het huidige gebouw dateert uit 1879. Het verving een ouder gebouw dat onder Katharina de Grote was neergezet door dezelfde Матвей Казаков die ook verantwoordelijk was voor het Петровский дворец (→ академия Жуковского). Veel bekende namen uit de Russische geschiedenis hebben kortere of langere tijd in de Бутырка gezeten, lopend van Емельян Пугачёв (1775, voorafgaand aan zijn executie), via Владимир → Маяковский (o.a. 1909) en Феликс Дзержинский (o.a. 1917) tot Николай Вавилов (1941, → вейсманизм) en Владимир Гусинский (2000). De Бутырка figureert prominent in de moderne Russische detective, bv. in *Канкан на поминках* van Дарья Донцова (Аркадий → Васильев). De laatste jaren is de gevangenis vooral in het nieuws door spectaculaire uitbraken, waaraan men nu probeert door renovatie het hoofd te bieden.¹⁰

*Блок, Александр Александрович (1880-1921)

Verreweg de bekendste en meest geliefde dichter uit de jaren tussen de eeuwwisseling en de Oktoberrevolutie.

Богомолов, Дмитрий Дмитриевич

Volgens het hoofdstukje “Кто ведёт себя ...” hoog bestuurder in het → Фрунзенский район, waar de plaats van handeling ligt: “председатель Фрунзенского райисполкома”.

большевик (е)

In juli en augustus 1903 vond in Brussel en Londen het roemruchte Tweede Congres plaats van de Russische Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (Российская Социал-демократическая Рабочая Партия, afk. РСДРП). Daarbij forceerde Lenin een splitsing tussen een zogeheten “meerderheid” (большинство)

⁸ Zie Анатолий Рыбаков op <http://magazines.russ.ru/voplit/2001/3/bek-pr.html>.

⁹ Zie <http://www.fro196.narod.ru/library/okujava/83.htm> met commentaar van de Meester zelf.

¹⁰ Zie vooral <http://jails.chat.ru/>.

onder hemzelf en een zogeheten “minderheid” (меньшинство) onder Юлий Осипович Мартов (eig. Цедербаум).

Achtergrond. Het conflict ging over de vraag of de Partij een selecte club van beroepsrevolutionairen moest worden (б) of een brede arbeidersbeweging (м). Uit de большевики kwam de latere Communistische Partij van de Sovjet-Unie voort, aanvankelijk aangeduid als РСДРП(б) of andere afkortingen waarin expliciet naar de большевики wordt verwezen als “(б)”, later als → КПСС. In 1931 heeft Stalin definitief met de overgebleven меньшевики afgerekend.

Борис Александрович

→ Турганов.

Борис Иванович/Иваныч

→ Стукалин.

Бударин

Volgens het hoofdstukje “Инспектор Бударин” bestuurder in het → Фрунзенский район, waar de plaats van handeling ligt: “районный инспектор по кооперативам”.

*Булгаков, Михаил Афанасьевич (1891-1940)

Vermaard proza- en toneelschrijver. Kreeg al snel moeilijkheden met de nieuwe communistische overheid. Vanaf 1927 werd hij niet of nauwelijks meer gedrukt; vanaf 1929 was opvoering van zijn stukken onmogelijk. Hij verzocht daarom het land te mogen verlaten; op 18 april 1930 (de dag na de crematie van Владимир → Маяковский) belde Stalin hem persoonlijk op om te zeggen dat dat er niet in zat. Pas na Stalins dood werd een deel van Булгаков’s werk weer op beperkte schaal gedrukt en opgevoerd. De grote roman → *Мастер и Маргарита* verscheen eerst (1966/1967) onvolledig in het tijdschrift *Москва* en kwam in 1973, terwijl Войнович aan de Ivankiade zat te werken, zelfs in boekvorm uit (→ Симон). Dit was een sensatie.

Opm. Tegenwoordig is Булгаков een van de meest gelezen serieuze twintigste-eeuwse schrijvers.¹¹

*Бунин, Иван Алексеевич (1870-1953)

Schrijver van (vooral) korte verhalen. Na de revolutie in de emigratie. Ontving in 1933 de eerste Nobelprijs voor een Russisch schrijver. Na de dood van Stalin aarzelend gerehabiliteerd en op beperkte schaal gedrukt.

Opm. Tegenwoordig is Бунин een van de populairste serieuze twintigste-eeuwse schrijvers.

Булнина, Вера Ивановна

Vlĳkens de tekst “председатель Ревизионной комиссии” in het ЖСК “Московский писатель”; echtgenote van de sinoloog → Эйдлин (zie het hoofdstukje “Подождите, ...”). Deel van het netwerk van Иванько. Een van de hoofdpersonen van de Ivankiade.

Opm. Vanzelfsprekend is zij een andere dan Вера Николаевна Бунина (1881-1961), de vrouw van de schrijver Иван → Бунин.

Бухарин, Николай Иванович (1888-1938)

Vooraanstaand vooroorlogs communist en politicus. Stond in maart 1938 samen met een stuk of twintig anderen (waaronder Рыков, Ягода en → Крестинский) terecht tijdens een proces waaraan grote officië-

¹¹ Zie <http://bulgakov.ru/> Voorts: В.И. Сахаров, *Михаил Булгаков: писатель и власть*, Moskou: Олма-Пресс, 2000.

le publiciteit werd gegeven en waarop de meest onwaarschijnlijke beschuldigingen werden uitgesproken.¹² Op 15 maart werd hij geëxecuteerd.¹³ Het proces trok wereldwijd de aandacht.

“Было это или не было, теперь уж точно сказать нельзя ...”.

De eerste zin van Войнович' roman *Жизнь и необычайные приключения солдата Ивана Чонкина* (geciteerd in het hoofdstukje “Немного о птице-тройке ...”).

Васильев, Аркадий Николаевич (1907-1972)

Schrijver van regimebevestigende gedichten, romans en filmscenario's. Hij en de literatuurcritica Зоя Сергеевна Кедрина (1904-1992) vervulden namens de Schrijversbond de rol van “общественные обвинители” (wat dat ook moge zijn) op het proces tegen → Синявский en → Даниэль in februari 1966. Васильев overleed kort voor de in de Ivankiade beschreven gebeurtenissen.

Opт. Аркадий Васильев is tegenwoordig vooral bekend als de vader van Дарья Донцова, op dit moment (november 2004) de meest gelezen schrijfster van, zoals dat heet, ironische detectives, een genre waarvan Татьяна Полякова de bekendste andere vertegenwoordigster is.

вейсманизм

Dit slaat op de Duitse bioloog August Weissmann (1834-1914), onder meer bekend omdat hij de erfelijkheidsleer van Charles Darwin verder ontwikkelde. Vanaf de jaren dertig werd in de Sovjet-Unie van biologen geëist dat ze het gedachtegoed aanhingen van Трофим Денисович Лысенко (1898-1976). Deze Лысенко was een amateur en bedrieger. De door de overheid opgelegde wetenschappelijke monocultuur hield decennia lang iedere vooruitgang tegen terwijl elders in de wereld de inzichten in de erfelijkheid zich stormachtig ontwikkelden, vgl. bijvoorbeeld de ontdekking van de structuur van het DNA door Crick en Watson in 1953, het overlijdensjaar van Stalin. De beoefening van zowel de biologie als de landbouw hebben in de Sovjet-Unie tot aan de afzetting van Хрущев in 1964 (waarbij onvrede over zijn landbouwpolitiek een grote rol speelde), en zelfs nog daarna, ernstig geleden onder het geloof van het regime in de juistheid van de opvattingen van Лысенко. Andere benaderingen werden behandeld als strijdig met het Marxisme-Leninisme en aangeduid als “вейсманизм” en → “морганизм”; het aanhangen ervan kostte een aantal biologen het leven.¹⁴

Achtergrond. Het bekendste slachtoffer onder de biologen is Никола́й Ива́нович Вави́лов (1887-1943).

Ве́ра Ива́новна

→ Бунина.

Верхо́вный Со́вет СССР

‘Opperste Sovjet’, bestuursorgaan dat uit de bevolking verkozen werd via verkiezingen met één van boven aangewezen kandidaat per zetel en dat geacht werd de rol van een parlement te vervullen. Die rol vervulde het niet.

Achtergrond. Van de in de Ivankiade genoemde personen is Бори́с → Стука́лин lid van de Opperste Sovjet geweest en Раса́л → Гама́зов zelfs lid van het Presidium van de Opperste Sovjet.

Верченко, Юрий Николаевич (1930–1994)

Bestuurder, generaal bij de KGB, drager van hoge bestuursfuncties in de Schrijversbond.

¹² Voor een voorbeeld dat laat zien wat Войнович bedoelt als hij het verslag van het proces als een literair werk behandelt zie <http://www.magister.msk.ru/library/stalin/16-5.htm>.

¹³ Het vonnis staat op <http://history.tuad.nsk.ru/Russia/USSR/1936-1941/buh-tro/prig.html>.

¹⁴ Валерий Со́йфер, *Власть и наука. История разгрома генетики в СССР*, Изд. “Лазурь”, 1993.

Виктор Николаевич

→ Ильин.

Винниченко

Treedt in het hoofdstukje “Немного о птице-тройке ...” samen op met de beruchte Николай → Грибачёв. Zijn voor- en vadersnaam worden niet genoemd en hij is voor mij niet met zekerheid thuis te brengen. Dat is trouwens niet nodig, want ook de verteller van de Ivankiade weet niet wie het is, zoals blijkt uit het “некий” waarmee hij wordt geïntroduceerd. Mogelijk de vertaler И. Винниченко.

Владимир Николаевич

→ Войнович.

Владимир Фёдорович

→ Промыслов.

Власов, Андрей Андреевич (1900-1946)

Bij het begin van de tweede wereldoorlog bevelhebber in het Rode Leger. Nadat de Nazis hem in 1942 krijgsgevangen hadden gemaakt, probeerde hij onder Duitse leiding een legertje van de grond te krijgen dat het bewind van Stalin omver zou kunnen werpen (“Русская освободительная армия”, afk. РОА).¹⁵ Naar normale maatstaven was Власов een verrader, al zag hij dat zelf anders. De Amerikanen leverden hem uit aan de Sovjet-Unie, waar hij op 1-8-1946 werd opgehangen. In → *Архипелаг ГУЛАг* pleit Александр Солженицын voor een genuanceerde beoordeling van Власов. In termen van de politieke waardeschaal van het toenmalige regime is dat nauwelijks minder verwerpelijk dan zijn beschrijving van de kampen of zijn veroordeling van Lenin.

*Войнович, Владимир Николаевич (geb. 1932, Володя)

De schrijver en verteller van de Ivankiade.

Achtergrond. Russische vader, joodse moeder. Werd in 1960 uniewijd bekend met zijn “Песня космонавтов” (zie het hoofdstukje “Намекните, ...”) en een aantal andere liedjes; debuteerde kort daarna serieus in *Новый мир* (1961) met het verhaal “Мы здесь живём”. In 1962 toegelaten tot de Schrijversbond.

Kreeg al snel problemen, onder meer door petitie te ondertekenen voor o.a. → Синявский en → Даниэль (februari 1966); werd in mei 1968 formeel berispt wegens zijn steun aan Александр Гинзбург en diens medebeklaagden op het “Процесс четырёх” (→ Даниэль). In 1969 verscheen er voor het eerst werk van hem in het buitenland. Er volgde een laatste waarschuwing. Toch had hij in de jaren 1971-1973 betrekkelijk weinig moeilijkheden en in 1972 werd hij zelfs weer gepubliceerd, wat lang niet gebeurd was (en daarna pas weer in 1989 zou gebeuren); dit is de periode waarin de Ivankiade speelt.

In januari 1974 riep hij in gezelschap van een klein aantal anderen op tot steun aan Александр Солженицын en een maand later werd hij uit de Schrijversbond verwijderd, dwz. nog tijdens het werk aan de Ivankiade (zie de voetnoot bij het hoofdstukje “Намекните, ...”). Eind december 1980 moest hij de Sovjet-Unie verlaten.¹⁶ Sindsdien woont hij in Stockdorf nabij München.

Het bekendste werk van Войнович is zijn roman *Жизнь и необычайные приключения солдата Ивана Чонкина*, twee andere romans zijn *Москва 2042* en *Монументальная пропаганда*. Veel van

¹⁵ Власов’s beroemde pamflet “Почему я стал на путь борьбы с большевизмом?” is te lezen op <http://www.hrono.ru/dokum/1943vlasov.html>.

¹⁶ In 1981 kwam er een nieuw “Песня космонавтов” (beginnend met de opmerkelijke woorden “Нам бы выпить перед стартом”) van de hand van Юрий Иосифович Визбор (1934-1984), vermaard als alleskunner die zich in de weerbarstige Sovjetwerkelijkheid moeiteloos bewoog, als een van de eerste “barden” (→ Галич), als acteur, regisseur, schrijver en op vele andere manieren (zie ook <http://www.vizbor.org/>).

zijn werk is heel of half documentair en autobiografisch, evenals de Ivankiade, bv. *Антисоветский Советский Союз, Замысел* en *Портрет на фоне мифа*.

Войно́вич, Марко Ива́нович, graaf (1750-1807)

Voorvader van Владимир Войнович. Afkomstig uit Montenegro. Diende vanaf 1770 tot zijn overlijden op de Russische vloot, waar hij het tot admiraal bracht.

во́лга

Naam van verschillende types auto geproduceerd door ГАЗ (“Го́рьковский автомоби́льный заво́д”). In het hoofdstukje “Легендарный унита́з” horen wij dat Серге́й Ива́нко kan beschikken over een volga “но́вого обра́за” (met chauffeur). Daarmee wordt bedoeld de ГАЗ-24, die van 1968 tot in de jaren negentig in grote aantallen werd gemaakt en nog steeds op de Russische wegen valt aan te treffen.

Achtergrond. In de hiërarchie van Sovjet-automobielen zat de volga onmiddellijk onder de typische “членовозы”, zoals de → ЗИЛ-114 of de → Ча́йка.

Во́лодя

→ Войно́вич, В.

Воро́бьев, Евге́ний Заха́рович (1910 of 1911-1990)

Schrijver, meestal van oorlogsproza.

Achtergrond. Zijn roman *Земля, до востребова́ния* (ong. 1970, gebaseerd op het spannende leven van de legendarische vooroorlogse Sovjetspion Лев Ефи́мович – eigenlijk Израи́ль Хаи́мович – Маневич, ook bekend als “Этьен”) schijnt veel gelezen te zijn. Ten tijde van het in de Ivankiade beschreven incident draaide in de bioscopen de gelijknamige film (met de befaamde Оле́г Стри́женов in de hoofdrol), waarvoor hij het scenario geleverd had.

Воро́бья

In het hoofdstukje “Добры́й совет” gebruikt Яков → Козловский dit woord om Воро́бьева (dwz. de vrouw van Евгений → Воро́бьев) aan te duiden. Elegant is anders, strikt genomen betekent het ‘wijfjesmus’.

***Га́лич, Алекса́ндр Арка́дьевич (eigenlijk Гинзбург, 1918-1977)**

Schrijver, “bard” (in de Russische zin van iemand die zelfgeschreven teksten ten gehore brengt bij de gitaar). Woonde in hetzelfde ЖСК “Московский писатель” als Войнович (ze ontmoeten elkaar in de Ivankiade op 6-3-1973 in het hoofdstukje “Коммунист Ива́нко”), maar verliet min of meer onder dwang de Sovjet-Unie nog terwijl Войнович aan de Ivankiade zat te werken.

Achtergrond. Aanvankelijk was Га́лич een regimegetrouw producent van vooral toneelstukken en filmscenario’s, die het goed deden bij het publiek, bv. *В степи́* (1951), *Ве́рные друзья́* (1954), *Сердце бьётся внове́* (1956) en vele andere. Zijn *Государственный преступник* (1964) ontving een prijs van de KGB.

In 1962 begon hij (meest binnenskamers) bij de gitaar gezagsondermijnende poëzie te zingen en werd snel ook in die rol bekend. Als bard is hij een van de grote drie van de jaren zestig, naast Була́т *Окуджа́ва (1924-1997) en Влади́мир *Высо́цкий (1938-1980). Legendarisch is zijn openbare optreden in → Новосиби́рск in 1968, waar hij onder meer zijn lied “Па́мяти Пастерна́ка” ten gehore bracht, over het volkomen onacceptabele onderwerp → Пастерна́к.

In 1969 verscheen er voor het eerst werk van hem in het buitenland; eind 1971 werd hij uit de Schrijversbond gezet, dus kort voor het in de Ivankiade beschreven incident. Toen in 1974 een tweede bundel van hem in het buitenland verscheen, werd zijn toestand onhoudbaar. Op 15-12-1977 kwam hij

in zijn flat in Parijs om het leven onder omstandigheden die veel voedsel hebben gegeven aan geruchten en speculatie.¹⁷

Орм. Deze Александр Гинзбург moet niet verward worden met de gelijknamige dissident en samizdatpionier (→ Даниэль).

Гамзатов, Расул Гамзатович (1923-2003)

Dichter van Dagestaanse (Avaarse) afkomst; in de jaren zestig daarnaast ook lid van het Presidium van de Opperste Sovjet (→ Верховный Совет СССР).¹⁸ Steunpilaar van het regime. Ontving in 1974 (dus terwijl Войнович aan de Ivankiade werkte) de rang van → Герой Социалистического Труда.

Гёббельс: Joseph Goebbels (1897-1945)

Naaste medewerker van Adolf Hitler; vanaf de machtsgreep in 1933 tot de ineenstorting van het Nazi-bewind minister van “Volksaufklärung und Propaganda”.

Achtergrond. In het hoofdstukje “Происшествие ...” brengt Сергей Иванько in zijn gesprek met de heer Hopkins de “мемуары доктора Гёббельса” ter sprake. Vermoedelijk bedoelt hij daarmee het dagboek dat Goebbels de laatste twintig jaar van zijn leven bijhield. Kort na het einde van de oorlog kwam een deel ervan boven water. In het westen ging men ervan uit dat de ontbrekende delen bij de verovering van Berlijn in Sovjethanden waren geraakt. Het spreekt vanzelf dat het uitgeven van die dagboeken voor de heer Hopkins commercieel buitengewoon aantrekkelijk zou zijn.

Орм. Pas na de val de Muur hebben onderzoekers volledig toegang gekregen tot de rest van het dagboek, die inderdaad in Rusland bleek te liggen. Op basis daarvan is een uitgave verzorgd die volgens kenners bijna compleet is.

Гёгел: Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831)

Pruisisch nationalistisch denker wiens werk grote invloed had op Karl Marx (→ Маркс). Fundamenteel bij Hegel was een manier van redeneren genaamd “dialectiek”. Met “dialectiek” valt alles te bewijzen. Zelf gebruikte Hegel zijn systeem bijvoorbeeld om het autoritaire karakter van de Pruisische staat te rechtvaardigen als de hoogste vorm van vrijheid.

Niet iedereen was het daarmee eens. Hegels vakbroeder Schopenhauer beschreef de situatie als volgt: “die größte Frechheit im Auftischen baaren Unsinn, im Zusammenschmieren sinnleerer, rasender Wortgeflechte, wie man sie bis dahin nur in Tollhäusern vernommen hatte, trat endlich im Hegel auf und wurde das Werkzeug der plumpesten allgemeinen Mystifikation, die je gewesen, mit einem Erfolg, welcher der Nachwelt fabelhaft erscheinen und ein Denkmal Deutscher Niaiserie [‘onnozelheid’] bleiben wird.”

In de Sovjet-Unie namen bij het onderricht in het Marxisme-Leninisme elementen uit de dialectiek van Hegel een grote plaats in. Een daarvan was de zogeheten wet van “omslag van kwantiteit in kwaliteit”, waarmee het feit wordt aangegeven dat verandering van de hoeveelheid (kwantiteit, количество) van een bestanddeel van iets, dat iets wel eens volledig (kwalitatief, качественно) in iets anders kan veranderen, of, zoals Сергей Иванько het in het Russisch zegt: “мелкие количественные изменения переходят в качественные – обыкновенный закон диалектики” (begin van het hoofdstukje “Происшествие ...”). Daarmee wordt bedoeld: als je een beetje zout in de soep doet blijft het soep, maar ga je door totdat het pak zout leeg is, dan houdt de soep op soep te zijn (kwalitatieve omslag). De wet van de omslag van kwantiteit in kwaliteit werd er op school ingeramd als een diep inzicht en een hoeksteen van de Marxistische maatschappijvisie. Dat deed het aanzien van het regime bij de slimmere leerlingen geen goed.

Георгиевский зал

Negentiende-eeuwse feestzaal in het Grote Kremlinpaleis.¹⁹

¹⁷ Zie bv. <http://www.bard.ru/galich/>, <http://www.peoples.ru/art/music/bard/galich/>.

¹⁸ Zie <http://www.dgu.ru/~rasul/>.

Герóй Социалисти́ческого Трудá

‘Held van de Socialistische Arbeid’. Wie deze verheven rang kreeg, zat gebeiteld. Strikte gehoorzaamheid aan het regime was een vereiste.²⁰

герóй труда́

→ Герóй Социалисти́ческого Трудá.

“Глаза́ его́ не лгу́т. / Они́ правди́во говоря́т, / Что́ их владе́лец плу́т.”

De laatste drie regels van een vierregelig epigram van de bekende Schotse dichter Robert Burns (1759-1796), de maker van klassieke knallers als “Should auld acquaintance be forgot” en “my luve’s like a red, red rose, / That’s newly sprung in June”. De vertaling is van Самуил Яковлевич Марша́к (1887-1964). De eerste regel luidt “Нет, у него не лживый взгляд”.²¹

Го́голь, Никола́й Васи́льевич (1809-1852)

Befaamd schrijver, onder het communisme behorend tot de officiële klassieken. De Ivankiade verwijst naar twee van zijn bekendste werken: het korte verhaal “Шинель” (→ Ака́кий Ака́киевич) en de roman *Мёртвые души* (→ Птица-Тройка).

Гопкинс (Hopkins)

Zie het hoofdstukje “Происшествие ...”. Waarschijnlijk een denkbeeldig persoon.

Го́рького, ул.

Heet tegenwoordig, evenals voor 1932, Тверская́ resp. Тверская́-ямская́ улица. Via deze straat verlaat men het centrum in noordwestelijke richting; bij het → Белорусский вокзал verandert de naam in Ленинградский проспект en wanneer men dan ter hoogte van het metrostation “Аэропорт” rechtsaf slaat, bevindt men zich op de plaats van handeling (→ Черняховского, ул.).

Achtergrond. Максим *Го́рький (eigenlijk Алексе́й Макви́мович Пешко́в, 1869-1936) was al halverwege de jaren negentig van de negentiende eeuw populair in binnen- en buitenland. Ondanks (of dankzij) linkse sympathieën zag hij niets in de Bolsjewieken en de Oktoberrevolutie en hij leefde vanaf 1921 in de emigratie. Toch keerde hij in 1931 naar de Sovjet-Unie terug. Vanaf dat moment tot aan zijn dood was hij een prominente spreekbuis van het regime, dat hem overigens nooit helemaal vertrouwd heeft. De stad Нижний Новгород werd al bij zijn leven (1932) te zijner ere omgedoopt in Го́рький en in hetzelfde jaar werd de Moskouse Тверская́ (resp. Тверская́-ямская́) de улица Го́рького.

Го́рький was medeoprichter en eerste voorzitter (1934-1936) van de Schrijversbond. Zijn propagandistische roman *Мать* uit 1906 geldt als het oervoorbeeld van het Socialistisch Realisme (→ социалистический реализм). Stalin bezocht hem driemaal persoonlijk tijdens zijn laatste ziekte, waarover de gebruikelijke woeste geruchten de ronde doen. Zolang het communisme duurde, gold Го́рький officieel als de grootste Russische schrijver van de twintigste eeuw. Zijn portret prijkte tegenover dat van Пушкин op de *Литературная газета*, het orgaan van de Schrijversbond.²²

Госкомизда́т

Blijkens de verklarende voetnoot van Войнович afkorting van → Государственный комитет по делам издательств ....

¹⁹ Voor een indruk zie de desbetreffende blz. van <http://www.kremlin2000.ru/txt/content.shtm>.

²⁰ Zie <http://www.bmstu.ru/~fvo/data/ussr/ordens/high/herosoc.htm>.

²¹ Het origineel luidt: “That there is falsehood in his looks / I must and will deny: / They say, their Master is a knave – / – And sure they do not lie.”

²² Zie bv. <http://www.maximgorkiy.narod.ru/>.

госкомитёт

Afkorting van госуда́рственный комите́т, hier (in het hoofdstukje “Директивная радуга”) naar het lijkt hetzelfde als → Госкомизда́т.

Гослитизда́т

Uitgeverij van literatuur, vooral vertalingen. Officieel: Государственное издательство художественной литературы.

Госуда́рственный комите́т по дела́м издательств, полигра́фии и кни́жной торго́вли Совета́ Министров СССР

Het hoogste bestuursorgaan dat de productie en distributie van boeken regelt. Qua functies vergelijkbaar met een ministerie (→ Стука́лин).

Гранови́тая пала́та

Laat vijftiende-eeuws gebouw in de zuidwesthoek van het Kremlin, in opdracht van grootvorst Ivan III gebouwd door de Italiaanse architecten Marco Ruffo en Pietro Antonio Solari. Het is het oudste nog bestaande niet-religieuze gebouw van Moskou. Het wordt gebruikt voor representatieve doeleinden op staatsniveau.²³

Грибанов, Бори́с Тимофе́евич (1920-2005)

Onder meer vertaler, kenner van de Engelstalige literatuur (vooral Faulkner en Hemingway) en invloedrijk bestuurder in de wereld van het boek. Hoort tot het circuit van Серге́й Ива́нко.

*Грибачёв, Никола́й Матве́евич (1910-1992)

Schrijver van socialistisch-realistische poëzie en proza (→ социалисти́ческий реализм); winnaar van Stalinprijzen (→ Ста́линская прэ́мия) en dergelijke, hoofdredacteur van het propagandatijdschrift *Советский Союз*; decennialang kandidaatlid voor het Centraal Comité van de Communistische Partij; bezocht de Verenigde Staten in het gevolg van Никита Хрущёв; drager van de rang van → Геро́й Социалистического Труда́ (1974).

ГУЛа́г

→ *Архипела́г ГУЛа́г*.

* Даниэ́ль, Ю́лий Ма́ркович (pseudoniem Никола́й Аржак, 1925-1988)

Vanaf 1957 actief als vertaler. In 1958 verscheen zijn verhaal “Говори́т Москва́” in het buitenland, gevolgd door enkele andere. In februari 1966 werd hij in verband daarmee veroordeeld tot vijf jaar kamp.²⁴

Achtergrond. Hij stond samen met Андрей → Синя́вский terecht. Het proces en alles daaromheen was wereldnieuws. Veel was helemaal nieuw:

(a) Hun arrestaties, in september 1965, waren de eerste van dit type die grote aandacht van de buitenlandse pers kregen.

(b) Op 5 december 1965 demonstreerden een paar mensen op het Пушкинская площадь met de eis (opgesteld door Александр Есенин-Вольпин) dat het proces volgens de bestaande wetten zou plaatsvinden, waaronder de regel dat het openbaar zou moeten te zijn. De eis dat de Sovjetstaat zich aan haar eigen wetten zou houden speelde vanaf dit moment een belangrijke rol in wat bekend zou komen te staan als de mensenrechtenbeweging.

(c) Ook in december 1965 liet Даниэ́ль’s vrouw Лари́са Богора́з (1929-2004) een protestbrief rondgaan met het verzoek Синя́вский en Даниэ́ль te steunen door het zetten van een handtekening. Er zou-

²³ Zie <http://www.kremlin2000.ru/txt/11-1.shtm>.

²⁴ Zie E. M. Великанова (sоставитель), *Цена метафоры, или преступление и наказание Синявского и Даниэля*, Moskou, 1989.

den nog een stuk of twintig steunbetuigingen van dat type volgen, in totaal ondertekend door 80 mensen, waaronder Войнович. Handtekeningenacties zouden vervolgens in de Sovjet-Unie veel voorkomen. Лариса Богораз zou een leidende rol blijven spelen in de dissidentenbeweging.

(d) Waarschijnlijk als gevolg van de demonstratie en de buitenlandse aandacht die die gekregen had, stapten de autoriteiten af van de praktijk van volledige geheimhouding en probeerden het proces althans formeel correct te laten verlopen.

(e) De vonnissen (vijf resp. zeven jaar kamp) waren naar onze maatstaven hard, maar veel milder dan in de Stalintijd.

(f) Het proces werd door Александр Ильич (“Алик”) Гинзбург (1936-2002) gedocumenteerd in een *Белая книга*, dat naar het buitenland gesmokkeld werd en door → Посёв uitgegeven (1967); hij kreeg daarvoor in januari 1968 op zijn beurt vijf jaar tijdens een van de meest geruchtmakende politieke processen van de jaren zestig (“Процесс четырёх”).²⁵ Eerder was Гинзбург de drijvende kracht geweest achter de clandestien uitgegeven bundels *Синтаксис*, waarvan vanaf 1959 drie nummers verschenen; dat maakt hem tot een van de pioniers op het gebied van de klassieke Samizdat.

Ook → Васильев

Орт. Даниэль heeft voor zijn overlijden nog net mogen meemaken dat zijn werk in Rusland gedrukt werd en openbare erkenning kreeg.

Дми́трий Дми́триевич

→ Богомолов.

До́ктор Жи́ваго

De enige roman van de dichter Борис → Пастерна́к (voltooid eind 1955); verscheen in 1957 bij de uitgeverij Feltrinelli in Milaan (Italië) nadat publicatie in de Sovjet-Unie onmogelijk bleek. Sinds de gelijk-schakeling van de literatuur in de vroege jaren dertig was het niet meer voorgekomen dat een schrijver werk in het buitenland liet verschijnen. *Доктор Живаго* sloeg in het westen in als een bom.

Драйзер, Теодор: Theodore Dreiser (1871-1945)

Amerikaans schrijver van romans waarin de minder fraaie kanten van de toenmalige Amerikaanse maatschappij worden belicht. Werde kort voor zijn overlijden lid van de Amerikaanse Communistische Partij. Gold in de Sovjet-Unie als een van de grootste Amerikaanse schrijvers. Blijkens het hoofdstukje “Происшествие ...” heeft Сергей Ива́нко een verzameld werk van hem mogen verzorgen. Ook heeft hij onder zijn pseudoniem С. Бату́рин in 1975 een boek over Dreiser gepubliceerd in de belangrijke serie “Жизнь замечательных дюдей”.²⁶

Дубро́вский, Андре́й Гаври́лович

Een van de hoofdfiguren uit een onvoltooide roman van Пушкин, ook de naam waaronder die roman bekend staat. Дубровский is een verarmd landeigenaar (zeventig zielen) wiens eigendom (het dorp Кистеневка) onrechtmatig wordt opgeslokt door zijn steenrijke buurman Кири́ла Петро́вич Троеку́ров, die dat kan doen omdat заседатель Шабашкин hem in alles ter wille is. De verteller van de Ivankiade ziet parallellen tussen Дубровский (= hijzelf), het dorp Кистеневка (= de vrijgekomen flat), Троекуров (= Сергей Ива́нко) en Шабашкин (= → Турганов en al die andere leden van het Ива́нко-circuit).

Евге́ний Андре́евич

→ Пирогов.

²⁵ Zie http://www.memo.ru/history/diss/books/DELO_4-x/index.htm.

²⁶ С. Бату́рин is het pseudoniem van Сергей Ива́нко, zie http://litcatalog.al.ru/personalii/whoislist_i.html.

Егорычев, Никола́й Григо́рьевич (1920-2005)

Hoog bestuurder. Van 1962 tot 1967 *пе́рвый секретарь Моско́вского горко́ма КПСС*, dwz. de belangrijkste persoon in de Moskouse partijorganisatie.

Opn. Dit was het hoogtepunt van zijn carrière. Later komen we hem nog tegen als plaatsvervangend minister voor landbouwmachines van de Sovjet-Unie (“... тракторного и сельскохозяйственного машиностроения СССР”) en in typische wegpromoveerfuncties als ambassadeur in Denemarken en dergelijke.²⁷

Елисе́евский

De Елисеевский (dwz. Елисеевский гастронóm), in de Sovjettijd officieel bekend als “моско́вский гастронóm № 1” is een van de oudste en bekendste levensmiddelenzaken van het centrum van Moskou. Om de verwijzing (in het hoofdstukje “У проку́пора”) te begrijpen moet men weten dat de voorziening met levensmiddelen in de jaren zeventig en tachtig nogal mager was en dat enigszins interessante (en zeker enigszins feestelijke) dingen vaak onverwacht in grote partijen werden aangevoerd en te koop aangeboden (dat heette “выбрасывать”). Om niet achter het net te vissen moesten belangstellenden er dan meteen op af om in de rij te gaan staan.

Емышев, Михаи́л Фёдорович

Blijkens de tekst de управдо́м van het ЖСК “Московский писатель”, tevens полковник, althans naar eigen zeggen. Een klein radertje in de grote KGB-machine.

“Если враг не сдаётся, его уничтожают”

Citaat afkomstig uit een berucht artikel in de *Правда* en *Известия* van 15-11-1930 van de hand van de “основоположник Социалистического реализма”, ofwel Максим *Горький (→ Горького, ул.). In het artikel wordt steun betuigd aan de collectivisatie van de landbouw en de daarmee gepaard gaande excessen. Het citaat wordt nog steeds veel gebruikt, de laatste tijd vooral met het oog op de Tsjetsjenen.²⁸

“Ехали медведи / на велосипеде ...”

De openingsregels van het befaamde kindergedicht “Тараканище” (1923) van Корней → Чуко́вский.

Жень минь-жибао

‘Volksdagblad’ (Chinees).

Жива́го

→ *Доктор Жива́го*.

жили́щно-строи́тельный кооперати́в (ЖСК) “Моско́вский писате́ль”

De plaats van handeling van de Ivankiade, gelegen in de улица → Черняхо́вского, zijstraat van de → Ленинградский проспект ter hoogte van het metrostation “Аэропорт”.

ЖСК

→ жили́щно-строи́тельный кооперати́в.

Жуко́вский, Никола́й Егорович (1847-1921)

Pionier op het gebied van de aërodynamica van het vliegen; er is in Moskou een aan hem gewijd museum (ул. Радио, д. 17). De → Академия Жуко́вского is naar hem genoemd.

Opn. De bekende dichter en vertaler В.А. Жуко́вский (1783-1852) is iemand anders.

²⁷ Voor een hagiografie zie <http://wwii-soldat.narod.ru/egorychev.htm>.

²⁸ Voor het artikel zie <http://www.maximgorkiy.narod.ru/OTH/vrag.htm>.

ЗИЛ

Voluit “Москóвский автомобильный завод имени И.А. Лихачёва”, fabriek van vooral vrachtwagens, maar daarnaast van limo’s waarin de top van de Sovjetelite placht te worden verplaatst.

Achtergrond. Het spreekt haast vanzelf dat in een eerder stadium de fabriek niet ЗИЛ heette maar ЗИС (“Завóд имени Сталина”).

Het belangrijkste type in de tijd van de Ivankiade was de ЗИЛ-114, genoemd in het hoofdstukje “Происшествие ...”. Hij werd uitgebracht bij de viering van een halve eeuw oktoberrevolutie (1967). Nog zonder eventuele berpantsering woog het kostbare stuk handwerk drie en een halve ton. Het gebruik ervan was voorbehouden aan de leden van het → Политбюро. Er zijn ongeveer 150 exemplaren van gemaakt.

Opn. De huidige Открытое Акционерное Московское Общество “Завод им. И.А. Лихачева” (АМО Зил) produceert nog steeds vrachtwagens.²⁹

Иван Денисович [Шухов]

Hoofdpersoon van het verhaal waarmee Александр Солженицын in november 1962 debuteerde in het tijdschrift *Новый мир*, dat daarvoor de persoonlijke toestemming gekregen had van Никита Хрущев. Het verhaal geeft een impressie van het kampleven onder Stalin. Het sloeg in binnen- en buitenland in als een bom.

Иванко

→ Иванько (zoals uitgesproken met een Engels accent).

Иванов

Denkbeeldig schrijver (zie het hoofdstukje “Фигура ...”).

Иванович

Afgezien van de bekende vadersnaam ook een vrij zeldzame achternaam (let op het accent: Иванóвич), kennelijk van iemand die in de справочник van de Schrijversbond staat (zie de dagboekantekening “14 февраля”). Ik heb hem niet kunnen thuisbrengen, mogelijk is het een bedekte verwijzing naar Stalin, die in zijn illegale tijd Иванóвич als een van zijn schuilnamen gebruikte.

Ивантер

Achternaam van iemand die in de справочник van de Schrijversbond staat (zie dagboekantekening “14 февраля”), mogelijk Нина Абрамовна Ивантер (1910-?).

Иваныч

= Иванович.

Иванько, Сергей Сергеевич (Серёжа, geb. 1925, pseud. С. Батурин)

Sinoloog, kenner van de Amerikaanse literatuur, vertaler, bestuurder. Hij is de persoon naar wie de Ivankiade is genoemd, waar hij de tegenspeler is van de verteller (= Войнович). (Ook → Драйзер.)

Opn. In 1988 zou Сергей Иванько het nog brengen tot plaatsvervangend voorzitter van het bestuur van persagentschap “Новости”.³⁰ Tegenwoordig woont hij in Amerika (Silver Spring, Maryland) en schijnt zich soms voor te stellen als “Сергей Иванько, герой книги Владимира Войновича *Иваньки-ада*”, kennelijk verguld met de naamsbekendheid die hij aan de Ivankiade te danken heeft.³¹

²⁹ Zie de officiële site: <http://www.amo-zil.ru/>.

³⁰ Zie <http://www.explan.ru/archive/2000/38/s1.htm> voor een verslag van de manier waarop de bekende dirigent Геннадий Рождественный een handtekening van hem lospeuterde.

³¹ Zie <http://www.vestnik.com/issues/2002/1002/win/kuznetsova.htm>. (Het jaartal “1978” moet steeds als “1973” worden gelezen).

Ивасюк

Achternaam van iemand die in de справочник van de Schrijversbond staat (zie dagboekantekening “14 февраля”), mogelijk de bekende Oekraïense dichter en liedjeszanger Владимир Михайлович Ивасюк (1949-1979), wiens voortijdig en nooit opgehelderd levenseinde bron is van veel speculatie. (Dit was de periode dat de KGB ongewenste personen ongelukken liet overkomen en dergelijke.)³²

“Из дальних странствий возвратясь”

Begin van de fabel “Лжец” van Иван Андреевич Крылов (1769-1844), vaak gebruikt als cliché met de waarde ‘Terug van weggeweest’.

Израиль

Israel.

Ильин, Виктор Николаевич

Vlijkens de tekst bestuurder/KGB-er op jaren: “секретарь Московского отделения Союза писателей по организационным вопросам, генерал-лейтенант госбезопасности, заслуженный работник культуры РСФСР, участник гражданской войны”.

Achtergrond. Виктор Ильин droeg een zekere verantwoordelijkheid voor het dossier Войнович. In *Антисоветский Советский Союз* (Moskou: Материк, 2002) noemt Войнович hem “мой постоянный следователь” (blz. 159). Zoals dat gaat hadden ze een zekere band en de Ivankiade laat zien dat Ильин ondanks zijn positie Войнович niet ongunstig gezind is, en omgekeerd. In zijn *Портрет на фоне мифа* (Moskou: Эксмо, 2002), vertelt Войнович dat hij in de zomer van 1970 zijn moeder, die op dat moment zeer ernstig ziek was, dankzij de tussenkomst van Ильин in een goed ziekenhuis kon laten behandelen (blz. 149). Dat was op het moment dat de Ivankiade speelt nog vrij kort geleden. Виктор Ильин heeft zelf van 1943 tot 1951 achter tralies en prikkeldraad doorgebracht, waar hij zich volgens waarnemers en kenners moedig heeft gedragen en niemand heeft verlinkt.³³

Opn.:

(1) Ильин zou ergens aan het eind van de jaren tachtig omkomen als gevolg van een verkeersongeluk waarin Войнович de hand van de KGB meent te herkennen (*Антисоветский Советский Союз*, blz. 401).

(2) Deze Виктор Ильин mag niet verward worden met andere Bekende Russen van dezelfde naam, bijvoorbeeld de Виктор Иванович Ильин die op 22 jan. 1969 bij het Kremlin een mislukte moordaan-slag uitvoerde op Леонид Брежнев.³⁴

ИМПИЧМЕНТ

‘Impeachment’, dwz. (oorspronkelijk in het Amerikaanse recht) een procedure waarbij een persoon die een hoge positie bekleedt en zich heeft schuldig gemaakt aan strafbare feiten, uit die positie wordt ontzet; in de tijd waarin de Ivankiade geschreven werd, liep er tegen de toenmalige Amerikaanse president Nixon een impeachment-procedure wegens het wederrechtelijk afluisteren van politieke tegenstanders; in de Sovjet-Unie, waar de overheid iedereen te pas en te onpas afluisterde, maakte dit een geweldige indruk. Sindsdien is het woord in het Russisch gebruikelijk.

“инженёры человеческих душ”

Deze definitie van het schrijverschap wordt traditioneel toegeschreven aan Stalin en hangt nauw samen met de Schrijversbond: op het openingscongres in augustus 1934 leidde Stalins cultuurpaus Андрей Александрович Жданов (1896-1948) uit deze definitie de normen af waaraan schrijvers zich voortaan

³² Zie http://iwasyuk.narod.ru/ru_bio.html.

³³ Zie bv. <http://militera.lib.ru/bio/gladkov/05.html>.

³⁴ Zie <http://www.facts.kiev.ua/Jan2002/2301/10.htm>.

te houden hadden. De zinsnede “инженеры человеческих душ” wordt ook tegenwoordig vaak clichématig ingezet als ironisch synoniem van *schrijvers*.

Иностранная литература

In de Sovjettijd was dit tijdschrift een van de weinige kanalen waardoor buitenlandse literatuur het land legaal binnenkwam. De belangrijkste taak van de hoofdredacteur was dan ook ervoor te zorgen dat er geen politiek onwenselijk gedachtegoed werd doorgelaten. In de tijd waarin de Ivankiade speelt, vervulde Николай → Федоренко die verantwoordelijke functie.

“Иных уж нет, а те далече”

‘Sommigen zijn er niet meer, en de anderen zitten ver weg’; veelgeciteerde regel uit de slotstrofe van *Евгений Онегин* van Пушкин. Пушкин beëindigde het schrijven aan *Евгений Онегин* in oktober 1831, meer dan acht jaar nadat hij eraan was begonnen. In de laatste strofe mijmert hij over de veranderingen die er in die jaren in zijn leven zijn opgetreden. Op goede gronden wordt algemeen aangenomen dat hij met deze regel verwees naar de Dekabristen, van wie er op het moment dat hij *Евгений Онегин* voltooide enkelen geëxecuteerd waren (“иных уж нет”) en anderen naar Siberië verbannen (“а те далече”).³⁵

De verteller gebruikt het citaat in het hoofdstukje “Коммунист Иванько” om te verwijzen naar het lot van Александр → Бек (overleden) en Александр → Галич (verbannen). Het wordt vaak op deze manier gebruikt en heeft nogal het karakter van een cliché. Ik heb het ook uit de mond van Владимир Путин gehoord.

Ирочка

De vrouw van de verteller/schrijver (Ирина).

“К одним паспортам улыбка у рта, к другим отношение плёвое...”

Citaat uit het propagandagedicht “Стихи о советском паспорте” van Владимир → Маяковский, dat in het hoofdstukje “Происшествие ...” belachelijk wordt gemaakt.

КамАЗ

Камский автомобильный завод. Een grote fabriek van vrachtwagens en dergelijke in Набережные Челны in het huidige Tatarstan (die stad heeft enkele jaren “Брежнев” geheten). De bouw duurde van 1970 tot 1981 en kreeg veel aandacht, waaraan ook schrijvers hun steentje dienden bij te dragen.

Опм. Leeft voort als ОАО КамАЗ.³⁶

Капитал: Das Kapital I (1867)

Het hoofdwerk van Karl Marx (→ Маркс). Gold als een van de belangrijkste ideologische steunpilaren van het communistisch regime.

КГБ (KGB)

→ Комитет государственной безопасности ....

Київ

→ Некрасов.

Кистеневка

→ Дубровский.

³⁵ Vladimir Nabokov, *Eugene Onegin*. By Aleksandr Pushkin. Translated from the Russian, with a commentary, Rev. ed. Princeton, 1975, 2/245-249. Ю.М. Лотман, *Роман А.С. Пушкина «Евгений Онегин». Комментарий*. Ленинград, 1980, 372-373.

³⁶ Zie de officiële website <http://kamaz.net/>.

Китай

China. Verwijzingen naar China in de Ivankiade hebben met twee punten te maken:

(1) De aanvankelijke broederlijke vriendschap tussen de Sovjet-Unie en het China van Mao Ze-Dong (→ Мао цзэ-дун), waaraan in 1960 een onverwacht einde kwam (vgl. het hoofdstukje “Он не чинуша”). In maart 1969 leidde dit zelfs tot een gewapend conflict dat heel slecht had kunnen aflopen als men het niet snel onder controle had gekregen.

(2) De territoriale aanspraken van de Volksrepubliek op Taiwan (→ Тайвань).

Клёнов, Андрей (= Купершто́к, Арон Ильич, 1920-2004)

Dichter. Ong. in 1960 tijdelijk uit de Schrijversbond verwijderd omdat hij in een synagoge getrouwd was. Kreeg ergens in de eerste helft van februari 1973 toestemming om naar Israël te emigreren (zie het hoofdstukje “Арон Купершто́к ...”). De woonruimte die hierdoor vrijkomt vormt de inzet van het in de Ivankiade beschreven conflict.³⁷

Opm. Клёнов/Купершто́к komt ook even langs aan het eind van het tweede hoofdstuk (“Девушка из хорошей семьи”) van Сергей Довлатов’s *Иностранка*. Daar wordt hij omschreven als “диссидентствующий поэт”.

Кленов-Купершто́к

→ Клёнов.

Козловский, Яков Абрамович (Яшка, 1921-2001)

Dichter, vooral actief als vertaler van poëzie uit talen van de Sovjet-Unie, bv. het werk van Расул → Гамзатов en vele anderen. De genoemde “сборник его каламбуров” (in het hoofdstukje “Эпилог”) is waarschijnlijk zijn boek *Арена*, dat in 1972 uitkwam.³⁸

Opm. Dat Войнович geen vriend was van Козловский blijkt al uit de Ivankiade. In 1976 zouden zij zelfs op de vuist gaan omdat Козловский beweerde dat de befaamde mensenrechtenactivist Андрей Сахаров (1921-1989) schuld had aan de dood van de vertaler Константин Петрович Богатырёв (1925-1976, waarvan ongeveer vijftien in gevangenschap doorgebracht). Богатырёв was in april van dat jaar door onbekenden (lees: “onbekenden”) mishandeld en overleed zes weken later aan de gevolgen.³⁹ Deze tragedie maakte diepe indruk op Войнович, niet alleen omdat Богатырёв geen vlieg kwaad deed, maar ook omdat hij zelf in deze jaren door de KGB getreiterd werd en rekening moest houden met de mogelijkheid dat hij het lot van Богатырёв zou kunnen delen, en van anderen die in deze jaren bij geënsceeneerde ongelukken omkwamen.⁴⁰

комитёт

Naam van bepaalde hoge bestuursorganen, meestal als ‘comité’ vertaald, bv. Центральнóй комитёт ‘Centraal Comité’ (van de Communistische Partij). In de Ivankiade worden afgezien van het Centraal Comité twee комитёты genoemd:

- (a) → Государственный комитёт по делам издательств ....
- (b) → Комитёт государственной безопасности ....

³⁷ Zie <http://www.vestnik.com/issues/2002/0314/koi/kuznetsova.htm> (foto, verhaal over zijn vertrek).

³⁸ Zie <http://www.tambov.fio.ru/vjpusk/vjp035/rabot/12/fonetika.htm> voor enkele gedichten van Козловский met woordgrappen.

³⁹ Het door de latere генсек Юрий Андрóпов ondertekende KGB-rapport van 12-06-1976 is te lezen op <http://magazines.russ.ru/voplit/1996/1/docum.html>.

⁴⁰ *Антисоветский Советский Союз*, Moskou: Материк, 2002, blz. 395-401, *Замысел*, Moskou: Вагриус, 1995, blz. 100).

Комитет государственной безопасности при Совете министров СССР

Beter bekend als de KGB: de Binnenlandse Veiligheidsdienst (voorheen o.m. ЧК, ГПУ, НКВД), eufemistisch vaak aangeduid als “органы” of “соответствующие органы” enzovoorts, tegenwoordig soms ook simpelweg als “Комитет”.

комсомольский

Adj. bij Комсомол, afk. van Коммунистический союз молодежи, de officiële jeugdbeweging van de Partij en kweekvijver van partijleden.

Континент

Tijdschrift dat vanaf 1974 in Berlijn werd uitgegeven onder redactie van schrijvers die kort tevoren uit de Sovjet-Unie waren gezet resp. hadden mogen vertrekken (B.E. Максимов, В.П. Некрасов, Н.Е. Горбаневская e.a.). Het is later naar Rusland verhuisd en komt nog steeds uit.⁴¹

*Коржавин, Наум Моисеевич (eigenlijk Мандель, geb. 1925)

Dichter, toneelschrijver en criticus, daarnaast ook → подписант.

Achtergrond. Коржавин werd in december 1947 gearresteerd om gedichten waarin de Sovjetwerkelijkheid, en i.h.b. Stalin, niet met het vereiste ontzag leek te zijn beschreven.⁴² Na acht maanden Лубянка volgden zeven jaar verbanning in Siberië. Naderhand had hij grote problemen bij het publiceren van werk.

Коржавин ondertekende steunbetuigingen aan → Даниэль en → Синявский (1966), aan → Солженицын (1967) en aan anderen; werk van hem werd vanaf 1971 in het buitenland gedrukt. Hij verzocht in 1973 om toestemming voor emigratie naar Israël; op dat moment kruisen we zijn pad in de Ivankiade (het hoofdstukje “В кабинете”).

Opn. Na zijn emigratie zou Коржавин uiteindelijk in Boston terechtkomen, waar hij nog steeds controversiële meningen schijnt te ventileren.⁴³

Корней Иванович

→ Чуковский.

*Корнилов, Владимир Николаевич (1928-2002)

Dichter en prozaschrijver.

Achtergrond. Владимир Корнилов had altijd een moeilijke verhouding met het Bestel. Werk van hem werd niet uitgegeven, of hoogstens in sterk verminkte vorm. In 1966 voerde hij actie voor → Даниэль en → Синявский. Vanaf 1974 publiceerde hij in het buitenland. In maart 1977 werd hij uit de Schrijversbond gezet na het ondertekenen van een steunbetuiging aan Андрей Сахаров (waaraan ook Войнович meedeed).⁴⁴

космополит

Kosmopoliet, dwz. persoon die zich wereldburger voelt. In een naoorlogse Sovjet-context is dit meestal een eufemisme voor ‘jood’ (→ космополитизм).

космополитизм

De opvatting dat men in eerste instantie wereldburger is en pas in tweede instantie de burger van een bepaalde staat. In de jaren tussen het eind van de Tweede Wereldoorlog en de dood van Stalin gold kos-

⁴¹ Zie <http://magazines.russ.ru/continent/>. Niet verwarren met het gelijknamige tijdschrift dat in Kazachstan verschijnt: <http://www.continent.kz/archive/>

⁴² Voor zijn eigen versie van de gebeurtenissen zie <http://magazines.russ.ru/druzha/2000/12/korj.html>.

⁴³ Was in dec. 2006 nog in leven.

⁴⁴ Zie bv. <http://antology.igrunov.ru/authors/kornil/>.

mopolitisme (meestal vermeend) als een Kwaad met een hoofdletter K, vaak nader gekwalificeerd met het adjectief *безро́дный*: “безро́дный космополитизм”, voor het eerst in een berucht artikel in de *Правда* getiteld “Об одной антипатриотической группе театральных критиков” waaraan vooraanstaande leden van de Schrijversbond hadden meegewerkt. Космополитизм was een kwaad dat vooral bij joden placht te worden vastgesteld en afgestraft. De campagne tegen het kosmopolitisme rond 1950 is in de herinnering blijven hangen als een uiting van officieel antisemitisme. Niet alle getroffen en hebben het overleefd.

*Кочетов, Все́волод Ани́симович (1912-1973)

Schrijver van verhalen en romans met titels als *Секретарь обкома* (1961); lange jaren redacteur van het tijdschrift *Октябрь*. Gold nog lang na Stalins dood als overtuigd stalinist. Is als schrijver nooit door iemand serieus genomen. Zijn roman *Чего́ же ты хочешь* (1969) is veel gelezen als onbedoelde parodie op het Socialistisch Realisme (→ социалистический реализм).

Opm. Кочетов beroofde zich kort na de in de *Ivankiade* beschreven gebeurtenissen van het leven.

КПСС

Afk. van Коммунистическая Партия Советского Союза, vanaf het 19-e Partijcongres (1952) de officiële naam van de Communistische Partij. (Ook → большевик).

Красноарме́йская, ул.

Straat in Moskou, loopt tussen de plaats van handeling van de *Ivankiade* en het Петровский дворец (→ акаде́мия Жуковско́го) enige tijd parallel aan de Ленингра́дский проспеќт. Verder → Черняхо́вского, ул.

Крестинский, Никола́й Никола́евич (1883-1938)

Medebeklaagde tijdens het proces tegen → Буха́рин c.s. in maart 1938; vooral bekend omdat hij op de eerste dag van dat proces (2-3-1938) zijn eerdere bekentenis in het openbaar introk. Evenals Бухарин op 15-3-1938 geëxecuteerd.

Крокоди́л

Een humoristisch (lees: “humoristisch”) Sovjettijdschrift met een gigantische oplage.

Opm. Het bestaat nog steeds!⁴⁵

Кулешо́в (eigenlijk Но́лле), Алекса́ндр Петро́вич (1921-1990)

Journalist, schrijver over sport, samensteller van bundels met titels als *Советские спортсмены в борьбе за мир*. Ook bestuurder. Mocht van het regime talloze malen naar het buitenland. Hoort in de *Ivankiade* (dus) tot het kamp van Сергей Ива́нко.⁴⁶

Купершток

→ Клёнов.

Куприя́нов

Voor- en vadersnaam in de tekst niet genoemd (het hoofdstukje “Сбор подписей”).

Ik zou niet weten wie hier bedoeld kan zijn. Mogelijk is het Ива́н Петро́вич (1915-1974), een regi-megetrouw schrijver. Anders wellicht Генна́дий Никола́евич (1905-1979). Maar het hoeft geen schrijver te zijn geweest.

⁴⁵ Zie <http://krakadil.ru/>.

⁴⁶ Zie <http://www.ogoniok.com/win/199917/17-34-36.html>.

Ласкин, Бори́с Саве́льевич (1914-1983)

Schrijver van o.m. filmscenario's en liedteksten waarvan sommige erg populair zijn geweest en enkele nog niet vergeten (bv. "Спят курганы темные").

Opn. Zijn zus Евге́ния was de eerste vrouw van Константин → Си́монов.

Ле́нин, Влади́мир Ильи́ч (1870-1924)

Stichter van de Sovjet-Unie.

Ленингра́дский проспéкт

Straat in Moskou: voortzetting naar buiten toe van de улица → Го́рького; zelf naar buiten toe voortgezet als de Волокола́мское шоссе́.

Ле́нинская прéмия

Leninprijs; volgde na het 20-e Partijcongres (→ Хрущёв) de Stalinprijs (→ Ста́линская прéмия) op als hoogste staatsprijs op het gebied van wetenschap, techniek, beeldende kunst enz., waaronder ook literatuur.

Ленч (eigenlijke naam Попо́в), Леони́д Серге́евич (1905-1991)

Schrijver van o.m. regimegetrouwe satires (lees: "satires").

Ле́рмонтов, Михаи́л Юрье́вич (1814-1841)

Vermaard dichter en prozaschrijver, onder het communisme behorend tot de officiële klassieken.

Лижэ

→ *Литература и жизнь*.

Липатов, Па́вел

Vlĳkens het hoofdstukje "Коммунист Ива́нко" is hij "сын жены́ писа́теля Воробье́ва" (→ Воробье́в). Mogelijk Па́вел Бори́сович Липатов (geb. 1946), schrijver van boeken over de geschiedenis van uniformen en ordeteken.

Литература и жизнь

Aanvankelijk (1958-1962) de titel van een tijdschrift dat vervolgens werd omgedoopt tot *Литерату́р-ная Росси́я* en onder die titel nog steeds verschijnt.⁴⁷

Мао

→ Мао цзэ-дун

Мао цзэ-дун: Мао Tse Toeng = Мао Ze-Dong (1893-1976)

Chinees politicus; leider van de Chinese Communistische Partij, ook bekend als "de Grote Roerganger". (великий кормчий, als in het hoofdstukje "Писатель Ива́нко").

Achtergrond. Zoals iedere rechtgeaarde communistische leider, profileerde Mao zich niet alleen als politicus en revolutionair, maar ook als intellectueel. In die kwaliteit schreef hij onder meer, zoals van Chinese intellectuelen verwacht wordt (of althans werd) poëzie.⁴⁸ Het werd in het Nederlands vertaald door Theun de Vries.

⁴⁷ Zie <http://www.litrossia.ru/>.

⁴⁸ Er staan voorbeelden op <http://www.marxists.org/reference/archive/mao/>.

Маркс, К.: Karl Marx (1818-1883)

Duits filosoof en politicoloog. Vader van het zogenoemde wetenschappelijk socialisme waarop de Sovjet-Unie geacht werd gebaseerd te zijn (→ Капитал).

Мáстер и Маргарита

Laatste, meest omvangrijke en bekendste roman van Михаил → Булгаков (ook → Торгсін).

Маяковський, Влади́мир Влади́мирович (1893-1930)

Vermaard dichter en propagandist van het communistisch regime. Een van zijn bekendste propagandagedichten is “Стихи о советском паспорте”, dat in het hoofdstukje “Происшествие ...” belachelijk wordt gemaakt.

Мелентьев, Юрий Серафимович (1932-1997)

Hooggeplaatst bestuurder. Kort na het in de Ivankiade beschreven incident werd hij minister van cultuur van de Russische Federatie (zoals aangeduid in de Epiloog).

Орм. Мелентьев is een van die leden van het communistisch establishment wier bestuurlijke carrière door de ineenstorting van de Sovjet-Unie nauwelijks geschaad lijkt te zijn. Hij bleef minister van cultuur tot 1990 en was ook daarna nog actief als organisator van culturele initiatieven; vanaf 1992 ereburger van de stad Нижний Тагил.⁴⁹

меньшеви́к (е)

→ большеви́к.

Михаи́л Афанáсьевич

→ Булгаков.

Михаи́л Фёдорович

→ Емышев.

моргани́зм

Dit slaat op de Amerikaanse bioloog Thomas Hunt Morgan (1866-1945), bekend onder meer door zijn baanbrekende genetische experimenten met fruitvliegjes (*Drosophila*); in 1933 won hij de Nobelprijs. (Verder → вейсмани́зм.)

“Мысль”

Uitgeverij van non-fiction.

Мюссе, Альфред: Alfred de Musset (1810-1857)

Romantisch dichter, schrijver van toneelstukken, korte romans en ander proza, geruchtmakend minnaar van Georges Sand; was na zijn dertigste over zijn hoogtepunt heen en kreeg last van zijn hart en de gevolgen van overmatige consumptie van alcohol (en erger). Hij wordt genoemd in het hoofdstukje “Немного о птице-тройке ...”. Wat hij daar te zoeken heeft, blijft ook voor degenen die hem ter sprake brengt waarschijnlijk onduidelijk.

*Некрасов, Виктор Платонович (1911-1987)

Schrijver, dissident. De in de laatste alinea van de Ivankiade genoemde (open) brief van Виктор Некрасов heet “Кому это нужно?” en verscheen in de emigrantenkrant *Русская мысль* (11-4-1974).⁵⁰

⁴⁹ Zie <http://www.ntagil.ru/?m=pochet&sh=events&num=36>.

⁵⁰ Zie Виктор Некрасов, *Сочинения*, Moskou: Книжная палата, 2002, 1131-1134.

Achtergrond. Некрасов ontving (mogelijk door een misverstand) de Stalinprijs (→ Сталинская премия) voor “В окопах Сталинграда” (1946), dat in zijn genre klassiek is. Wrijvingen tussen hem en de autoriteiten lieten niet lang op zich wachten. Voor het publiceren van zijn “В родном городе” (1954) werd de toenmalige redacteur van het tijdschrift *Знамя* (Всеволод Вишневский) ontslagen. Voor reis-impressies die het westen te gunstig leken af te beelden werd hij in maart 1963 aangevallen door Никита Хрущев persoonlijk.

Een van de zwartste gebeurtenissen uit de twintigste-eeuwse geschiedenis van Kiëv is een massamoord op tienduizenden joden die de Nazis op 29 september 1941 en de dagen daarna bedreven bij en in het ravijn genaamd Бабий Яр, even buiten het centrum van de stad. Na de oorlog wilden de Sovjet-autoriteiten niet weten dat dit allemaal had plaatsgevonden; er werd geen gedenkteken geplaatst en men deed zijn best het ravijn te dichten. In maart 1961 schijnt bij een van die pogingen een moddervloed te zijn ontstaan die vele mensenlevens eiste en een deel van het centrum van Kiëv enige tijd onbewoonbaar maakte. Later dat zelfde jaar schreef Евгений *Евтушенко een gedicht dat begint met de zin “Над Бабьим Яром памятников нет” en in de hele wereld voorpaginanieuws werd door de expliciete manier waarop het het onderwerp van het anti-semitisme in de Sovjet-Unie aan de orde stelde (ik herinner me nog dat het toenmalige *Algemeen Handelsblad* het in het Russisch afdruckte, waarschijnlijk ergens in 1962). Het eerste deel van de dertiende symfonie van de bekende componist Дмитрий Шостакович is een zetting van dat gedicht (1962).

Rondom dezelfde tijd begon Виктор Некрасов zich te verzetten tegen voornemens om een sport-complex aan te leggen op de plaats van de massamoord. Publiceren werd hem nu vrijwel onmogelijk gemaakt en de autoriteiten werden steeds lastiger: huiszoekingen, verhoren e.d. In mei 1974 werd hij uit de Schrijversbond gezet, in september (dwz. terwijl Войнович aan de Ivankiade werkte) moest hij de Sovjet-Unie verlaten. (Ook → *Континент*).

Toen Некрасов in september 1987 overleed, was de Перестройка nog niet zo ver gevorderd dat de *Литературная газета* een necrologie mocht opnemen.

Opm. Bij de naam Некрасов denken de meeste Russen in eerste instantie niet aan Виктор Платонович maar aan de dichter Николай Алексеевич (1821-1878, schrijver van “Кому на Руси жить хорошо”), die onder het communisme tot de officiële klassieken behoorde.

Никсон: Richard Nixon (1903-1994)

President van de Verenigde Staten (1968-1974).

Achtergrond. In februari 1973, dus ongeveer bij het begin van het in de Ivankiade beschreven incident, stelde de Amerikaanse Senaat een commissie in om de gang van zaken rond de herverkiezing van Nixon in 1972 te onderzoeken. In augustus 1974 moest hij als gevolg van de resultaten van dat onderzoek aftreden, onder meer omdat hij telefoons had laten afluisteren en daarover niet de vereiste openheid had betracht. Dit is de bekende affaire “Watergate”. Veel hiervan wekte geweldig opzien in de Sovjet-Unie, waar het ondenkbaar was dat bijvoorbeeld partijsecretaris Леонид Брежнев in het openbaar tot aftreden zou worden gedwongen en waar de KGB alles en iedereen ongestraft afluisterde (vgl. de uitlatingen van de verteller in het hoofdstukje “Процесс импичмента”). Het proces dat uiteindelijk tot het aftreden van Nixon zou leiden ontvouwde zich stapsgewijs terwijl de Ivankiade ontstond.

Ницца

Nice (bekende stad in Zuid-Frankrijk). Om de verwijzing (in het hoofdstukje “Легендарный унитаз”) te begrijpen moet men in herinnering roepen dat voor een enigszins normaal Sovjetburger ieder verblijf in het buitenland zeer uitzonderlijk was. Een familievakantie in het wufte oord Nice is bijna onvoorstelbaar.

НКВД

Een van de afkortingen waaronder de binnenlandse veiligheidsdienst (later KGB) bekend heeft gestaan (→ Комитет государственной безопасности ...).

“но паразиты никогда”

Citaat afkomstig uit de derde strofe van de “Internationale”, waar wij lezen: “Лишь мы, работники всемирной / великой армии труда, / владеть землёй имеем право, / но паразиты никогда”.

Новодевичье (soms Ново-Девичье) кладбище

Begraafplaats in Moskou, gereserveerd voor prominente persoonlijkheden.

Achtergrond. Van de in de Ivankiade genoemde personen liggen er de schrijvers → Гоголь (postuum), → Маяковский en → Булгаков, en de politicus Хрущев, plus de mensen die Войнович noemt op het punt van de tekst waar hij het ter sprake brengt (→ Васильев, → Кочетов en → Твардовский).

Новосибирск

Stad in West-Siberië.

Новый Арбат

Straat in het hart van Moskou. Voor de verwijzing (in het hoofdstukje “Он не чинуша”) moet men begrijpen dat de centraal gelegen Новый Арбат aantrekkelijker is dan de veel minder centrale улица → Черныховского, waar de Ivankiade zich afspeelt.

Нолле

→ Кулешов.

Огонёк (Gsg -нька)

Een weekblad. → Софронов.

Одноралов, Михаил Николаевич (geb. 1944)

Beeldend kunstenaar.⁵¹ Het genoemde incident (voetnoot bij het hoofdstukje “Вместо предисловия”) vond plaats op 15-9-1974, terwijl Войнович aan de Ivankiade werkte. Vierentwintig kunstenaars organiseerden een tentoonstelling van niet-officiële kunst op een onbebouwd stuk land (“пустырь”) aan de zuidwestelijke periferie van Moskou, dichtbij het Битцевский лесопарк. De autoriteiten veegden het terrein met bulldozers schoon, waarbij excessief geweld werd gebruikt, ook tegen de toegestroomde buitenlandse journalisten, nooit een goede zet. Het incident deed veel stof opwaaien en schaadde het image van de Sovjet-Unie. De autoriteiten schrokken van het effect en lieten twee weken later op een andere plek (Измайлово) alsnog een vergelijkbare tentoonstelling plaatsvinden, waaraan 65 mensen deelnamen, zelfs leden van de Bond van Beeldende Kunstenaars.

Opn. Sinds 1980 leeft en werkt Одноралов in de Verenigde Staten.

*Олеша, Юрий Карлович (1899-1960)

Proza- en toneelschrijver; beroemd om zijn korte roman *Зависть* (1927) en het kinderboek *Три толстяка*. Ook → “снаряды ...”.

Орвелл: George Orwell (pseudoniem van Eric Blair, 1903-1950)

Vermaard als schrijver van *Animal Farm* (1945, satire op het Stalinisme) en vooral *Nineteen Eighty-Four* (1949), waarin een beschrijving wordt gegeven van een totalitaire staat waarin iedereen door de geheime politie gevolgd wordt en afgeluisterd. Uit *Nineteen Eighty-Four* afkomstig is het citaat “Big Brother is watching you”.

Падерин, Иван Григорьевич (geb. 1918)

Regime-getrouw schrijver.⁵²

⁵¹ Voor een voorbeeld van zijn werk zie <http://nonkonformist.narod.ru/107.html>.

⁵² Zie *Лит. Россия* № 2, 13.1.1978, с. 6

Пантиелев, Алексей Нахимович of Наумович (1913-1977)

Schrijver, vertaler (uit het Kazachs). De verwijzing in het hoofdstuk “Происшествие ...” moet gezien worden tegen de achtergrond van het feit dat zijn roman *Белая птица* in 1970 uitkwam in een oplage van 100.000 exemplaren.

*Пастернак, Борис Леонидович (1890-1960)

Schrijver, aanvankelijk vooral bekend als dichter en vertaler.⁵³ Zijn enige roman → *Доктор Живаго* verscheen aan het eind van 1957 in het buitenland en wekte groot opzien, zowel door het feit zelf als door de totale afwezigheid erin van socialistisch-realistische esthetiek of iets wat daarop had kunnen lijken (→ социалистический реализм).

Пастернак kreeg in 1958 de Nobelprijs toegekend. In de *Литературная газета* qualificeerde het Bestel dit als een “враждебный политический акт, направленный против советского государства”. Onder zware druk van de autoriteiten zag Пастернак ervan af de prijs te accepteren. In het hoofdstuk “Коммунист Иванько” duidt een deelnemer aan de vergadering van 27-1-73 dat incident ietwat absurd aan als ‘казнь Пастернака’. (Het is normaal om te spreken van “травля Пастернака”.)

Орп. Пастернак’s zoon Евгений accepteerde de Nobelprijs postuum in 1989.

Пиляр, Юрий Евгеньевич (1924-1987)

Schrijver.

Achtergrond. Beschreef in de roman *Люди остаются людьми* de ervaringen van de duizenden die in 1945 vanuit Duitse krijgsgevangenschap (hij had Mauthausen van binnen gezien) naar Stalinkampen werden gestuurd.

Пирогов, Евгений Андреевич

Vljkens het hoofdstukje “Такие люди” is hij “первый секретарь Фрунзенского райкома” (→ Фрунзенский район).

“Планета”

Moskouise uitgeverij, vooral van fotoboeken, reisgidsen, briefkaarten en dergelijke.

плотют

= платят.

Achtergrond. Deze vormen zijn in Moskou en omgeving inheems; ze wijken op twee punten van de norm af, nl. (1) door de -ó- iplv. -á- in de stam en (2) door de uitgang -ут/-ют iplv -ат/-ят. Nog vrij kort geleden golden in de uitspraak beide afwijkingen als correct of zelfs aanbevelenswaardig. In grammatica’s stond dat je поса́дит moest uitspreken als [посóдит] en спрóсят als [спрóсют]. Tegenwoordig gelden ze als ongeletterd en schrijvers gebruiken ze graag als het lage ontwikkelingsniveau van een figuur moet worden aangeduid.

подписа́нт

Persoon die regime-kritische petitie e.d. ondertekent of ondertekend heeft, bijvoorbeeld de brief die in april 1966 ondertekend door 62 schrijvers (waaronder Войнович) werd aangeboden aan de hoogste organen van de Sovjet-Unie met het verzoek om → Синявский en → Даниэль vrij te laten, die zojuist tot langdurige kampstraffen waren veroordeeld. Подписа́нты namen grote risico’s en kwamen vroeg of laat in de problemen. Onder de personen die in de Ivankiade voorkomen, zitten onder meer de volgende подписа́нты: Александр Галич, Наум Коржавин, Владимир Корнилов, Виктор Некрасов, Александр Твардовский, Корней Чуковский, alsmede Владимир Войнович zelf.

⁵³ Hij leest eigen werk voor op <http://www.imwerden.de/pasternak.html>.

Политбюро́

Eigenlijk: Политбюро́ ЦК КПСС (→ ЦК КПСС). In sommige opzichten te beschouwen als het Dageelijks Bestuur van het Centraal Comité. Een zeer select bestuurslichaam.

Политизда́т

Afk. van ‘(Ордена Трудово́го Кра́сного Зна́мени) Изда́тельство политическо́й литерату́ры ЦК КПСС’.

полица́й

Iemand die tijdens de Tweede Wereldoorlog (“Вели́кая Оте́чественная война́”) in de door de Nazis bezette gebieden bij de politie (“Polizei”) zat. Het woord “полица́й” heeft ongeveer de bijklank van het Nederlandse “NSB-er” en wordt vaak enigszins oneigenlijk gebruikt voor iedere soort collaborateur.

“Посе́в”

Uitgeverij van Russische boeken gevestigd in Frankfurt a.d. Main (Duitsland) en buitengewoon impopulair bij de Sovjetautoriteiten.

Achtergrond. Een voorbeeld van een Посев-uitgave is het verslag van het proces tegen → Синявский en → Даниэль samengesteld door Александр И. Гинзбург: *Белая книга по делу А. Синявского и Ю. Даниэля...*, 1967 (→ Даниэль). Een groter voorbeeld is het verzameld werk van Солженицын dat ze in 1969 uitbrachten, overigens in hetzelfde jaar dat ze als eersten een volledige uitgave van → *Мáстер и Маргарита* het licht deden zien.

Opm. Sinds 1992 is Посев actief in Rusland.⁵⁴

Прези́диум Верхо́вного Сове́та СССР

→ Верховный Со́вет СССР.

пролетарский

Voor een goed begrip van het hoofdstukje “Любопытство – не порок” moet men weten dat een zogenaemd proletarisch verleden in de Sovjet-Unie bv. bij sollicitaties en dergelijke goed van pas kon komen.

Промы́слов, Влади́мир Фёдорович (1908-1993)

Hooggeplaatst partijfunctionaris en bestuurder, in de periode waarin de Ivankiade speelt председатель Моссовета, dwz. de hoogste bestuurder van de stad Moskou. (Terecht wordt hij in het hoofdstukje “Директивная радуга” aangeduid als “burgemeester” van Moskou.) Gedurende het grootste deel van het Breznev-tijdperk lid van het Centraal Comité.

“пти́ца-тро́йка”

Op de laatste blz. van (het eerste deel van) *Мёртвые ду́ши* van → Го́голь vergelijkt de schrijver het voortjakkerende driespan van de voortvluchtige kleine oplichter Чичиков plotseling met Rusland: “Эх, трóйка! пти́ца трóйка, кто тебя́ выдумал?” en: “Русь, куда́ ж несёшься ты? дай отве́т. Не даёт отве́та”. Nationalisten zien in deze licht absurde passage een verheerlijking van Rusland en zelfs een soort voorafschaduwning van een stralende toekomst, communistisch of anders. Het maakte in de Sovjettijd dan ook vast deel uit van het onderwijs.

Пу́шкин, Алекса́ндр Серге́евич (1799-1837)

Befaamd schrijver, onder het communisme behorend tot de officiële klassieken.

Achtergrond. Пушкин werd door het regime gepropageerd als de belangrijkste, meest opbouwende en meest verantwoorde schrijver aller tijden en een voorbeeldig burger en *bijna* dekabrist en dus indirect

⁵⁴ Zie verder de informatieve website <http://www.posev.ru/>.

bijna deelnemer aan de Grote Socialistische Oktoberrevolutie. Allemaal belachelijk en verwerpelijk, maar een voortzetting van een negentiende-eeuwse praktijk waarbij Пушкин gepropageerd werd als rechtschapen huisvader en gezagsgetrouw burger (Nikolaas I), of als representant en symbool van de Russische Staat en/of het Russische Volk en/of de Russische Nationale Identiteit, of nog dommer: “Пушкин – это наше все”. Aangezien de echte Пушкин een vrouwenjager was en drinkebroer met meer belangstelling voor mensen dan voor grote woorden en abstracte begrippen, doet dit beeld hem geen recht.⁵⁵

Kinderen werden en worden op school doodgegooid met werk van Пушкин. Citaten eruit en verwijzingen ernaar komen veel voor; de Ivankiade bevat een tot cliché verworden citaat uit *Евгений Онегин* (→ “Иных уж нет, а те далече”) en een aantal verwijzingen naar zijn onvoltooide roman *Дубровский*, waarin situaties voorkomen die aan de Ivankiade doen denken (→ Дубровский).

распределитель

Iets vollediger: закрытый распределитель, een verhullende aanduiding voor een gesloten winkel, waar personen behorende tot de Sovjet-elite levensmiddelen konden krijgen waar gewone burgers niet aan konden komen.

Achtergrond. Vanaf de jaren dertig tot aan de ineenstorting kende de Sovjet-Unie een afzonderlijke infrastructuur die leden van de elite moest vrijwaren voor de problemen waarmee de gewone burger te maken had door de gebrekkige voedselvoorziening. Aangezien het systeem slecht paste in de egalitaire ideologie waarop de Sovjet-Unie gebaseerd heette te zijn, werd het zo goed en zo kwaad als het ging geheim gehouden. → Торсин.

ревизионизм

Revisionisme, dwz. een door de hoogste autoriteiten niet geaccepteerde variatie op of interpretatie van het marxisme.

ревизионист

→ ревизионизм.

роман-газета

In de Sovjettijd bepaald type in gigantische oplage uitgebrachte uitgaven in slappe kaft.

РСФСР

Afk. van: Российская Советская Федеративная Социалистическая Республика, dwz. de eertijds officiële naam van de Russische Federatie.

Русь (vrl.)

Rusland. Slaat meestal op het middeleeuwse (pre-Moskoue) Rusland: “Киевская Русь”. Doet het dat niet, dan is het meestal ironisch of plechtig of beide. Vgl. de manier waarop het gebruikt wordt in de eerste strofe van het Sovjet-volkslied: Союз нерушимый республик свободных / Сплотила навеки Великая Русь. / Да здравствует созданный волей народов / Единый, могучий Советский Союз! (hier volgens de versies van 1944 en 1977).

Садовое кольцо

Ringweg om het centrum van Moskou. De plaats van handeling ligt drie metrohaltes buiten de Садовое кольцо.

⁵⁵ In naoorlogse uitgaven van herinneringen van tijdgenoten aan Пушкин werden mededelingen die hem als gezagsgetrouw deden kennen, of verwijzingen naar zijn buitenechtelijke kinderen, verwijderd met de grondigheid de Sovjet-censuur eigen (zie bv. Frans Suasso, *Dichter, dame, diplomaat. Het laatste jaar van Alexander Poesjkin*, Leiden, 1988, blz. 12).

Садовские

De nabestaanden van de schrijver А.А. Садовский (†1960), mij verder onbekend. Dit zijn de bewoners van woning 25 (zie het eerste hoofdstukje met de titel “Из дневника”).

Салтыков-Щедрин, Михаил Евграфович (1826-1889)

Links satirisch schrijver en hoge ambtenaar. Hoorde in de communistische tijd tot de officiële klassieken.

“Светоч”

Kennelijk de naam van een uitgeverij.

Севастополь

Plaats op de Krim.

Семичастный, Владимир Ефимович (1924-2001)

Van eind 1961 tot voorjaar 1967 hoofd van de KGB (→ Комитет государственной безопасности ...).

Achtergrond. Eerder was Семичастный secretaris van het Centraal Comité van de Komsomol. Bij het veertigjarig bestaan van die organisatie heeft hij over Борис → Пастернак de klassieke uitspraak gedaan dat zelfs een varken (anders dan Пастернак) niet op dezelfde plaats poept waar het eet, een uitspraak die Хрущев-achtig aandoet en goed van hem afkomstig kan zijn. In oktober 1964 was Семичастный een van de personen achter de afzetting van Хрущев. Anders dan veel vergelijkbare personen leende hij zich na de ineenstorting van het communisme graag voor interviews en dergelijke. Zijn bij vlagen spannende mémoires dragen de titel *Беспокойное сердце* (Вагриус, 2001).

Серёжа

→ Ива́нко́.

Сергей Дмитриевич

Wordt door Л.Н. → Яковлева orgebeld in het hoofdstukje “У прокурора”. Identiteit niet vast te stellen. Mogelijk de verder ongenoemde “районный прокурор по гражданским делам”, mogelijk → Бударин.

Сергей Сергеевич/Сергейч

→ Ива́нко́.

*Симонов, Константин (eigenlijk Кирилл) Михайлович (1915-1979)

Schrijver en vooraanstaand bestuurder. Winnaar van zes Stalinprijzen (→ Сталинская премия).

Achtergrond. Na Stalins dood was Симонов gerporteerd voor behoedzame liberalisatie. In latere jaren is op dat punt het uitbrengen van het werk van → Булгаков het meest opvallend. In het hoofdstukje “Происшествие ...” maakt Войнович ons duidelijk hoe weinig dat in zijn ogen voorstelde. Kort na de in de Ivankiade beschreven gebeurtenissen ontving Симонов een Leninprijs en de rang van → Герой Социалистического Труда.

Het beroemdste werk van Симонов is een kort gedicht “Жди меня, и я вернусь”, geschreven en Uniewijd gepubliceerd in de eerste oorlogsmaanden. Het wordt nog steeds als citaat gebruikt, vaak zonder dat men nog weet wie de schrijver is.

Опм.:

(1) Niet ver van de plaats van handeling van de Ivankiade ligt een straat die naar Константин Симонов is genoemd.

(2) Симонов's zoon Алексей Кириллович (geb. 1938) is filmer, maar de laatste jaren vooral bekend als leider van het “Фонд защиты гласности”, dat zich inzet voor het vrije woord en voor journalisten die problemen krijgen met de autoriteiten.⁵⁶

*Синявский, Андрей Донатович (pseudoniem: Абрам Терц, 1925-1997)

Prozaschrijver en literatuurbeschouwer. Publiceerde vanaf 1959 anoniem of onder pseudoniem werk in het buitenland. In februari 1966 daarom veroordeeld tot zeven jaar kamp in een proces dat wereldwijd aandacht trok en het internationale aanzien van de Sovjet-Unie geweldige schade toebrengt (verder → Даниэль); mocht in 1973 de Sovjet-Unie verlaten.

“снаряды рвутся где-то рядом”

In het hoofdstukje “Генерал Ильин” schrijft Виктор → Ильин deze woorden toe aan → Олеша. Ik kan er niet achter komen of dat klopt. De uitdrukking van “снаряды рвутся где-то рядом” (met allerlei variaties) wordt soms gebruikt met een waarde als ‘de harde klappen vallen in ieder geval niet hier’; dat is het omgekeerde van wat Ильин bedoelt, maar misschien is dat juist de grap.

*Солженицын, Александр Исаевич (geb. 1918)

Schrijver en publieke persoonlijkheid.

Achtergrond. Zat van 1945 tot 1953 in kampen, gevolgd door enkele jaren verbanning. Debuteerde in *Новый мир* (1962/11) met “Один день Ивана Денисовича”, dat door hoofdredacteur Александр → Твардовский was geaccepteerd, na ruggespraak met Хрущев persoonlijk. Het sloeg in binnen- en buitenland in als een bom. Zijn autobiografische romans *В круге первом* en *Раковый корпус* konden al niet meer verschijnen en kwamen uiteindelijk in het buitenland uit (1968). Om deze reden werd hij in november 1969 uit de Schrijversbond verwijderd. De Nobelprijs die hij korte tijd later ontving (1970), deed zijn verhouding met de autoriteiten ook geen goed.

Begin september 1973 kreeg de KGB een exemplaar van zijn → *Архипелаг ГУЛАг* in handen, waarop Солженицын zijn buitenlandse contacten toestemming gaf om het te publiceren. Ook *Архипелаг ГУЛАг* sloeg in als een bom. In februari 1974 werd hij uit de Sovjet-Unie gedeporteerd. In 1994 keerde hij met veel bombarie terug. (→ Иван Денисович, → *Архипелаг ГУЛАг*).

Орт. Войнович heeft een gecompliceerde verhouding met Солженицын. Enerzijds ondertekende hij in de jaren zeventig petitie voor hem (in 1974 kostte hem dat het lidmaatschap van de Schrijversbond). Anderzijds is een bijzonder onsympathieke figuur in zijn roman *Москва 2042* duidelijk op Солженицын gebaseerd. In *Портрет на фоне мифа* (2002) probeert hij uit te leggen hoe hij het allemaal bedoeld heeft en wat hij precies van Солженицын denkt.

Соловьев

Voor- en vadersnaam in de tekst niet genoemd. Blijkens het hoofdstukje “Из эпистолярного наследия ...” is hij partijfunctionaris bij het belangrijke → Государственный комитет по делам издательств ...: “секретарь парторганизации Госкомиздата.” Mogelijk de gezagsgetrouwe literatuurcriticus Борис Соловьев.

*Софронов, Анатолий Владимирович (1911-1990)

Regimegetrouw schrijver (vooral toneelschrijver) en bestuurder, van 1953 tot 1986 hoofdredacteur van het onder zijn leiding uiterst gezagsgetrouwe weekblad *Огонёк*. Winnaar van een Leninprijs en drager van de eretitel → Герой Социалистического Труда (1981). Zijn verzameld werk verscheen kort voor het in de Ivankiade beschreven incident. Weinigen hebben een goed woord voor hem over.

⁵⁶ Zie het interview op <http://www.peoples.ru/family/children/simonov/index.html>, waarin hij Войнович verwijt dat hij “в своей бессмертной повести ‘Иванькиада’” het feit zou verzwijgen dat zijn (Алексей Симонов's) moeder Евгения Самойловна Ласкина hem (Войнович) actief steunde. (Dat lijkt me een misverstand: Войнович noemt zijn medestanders nergens bij name, om ze niet nodeloos in problemen te brengen.)

социалистический реализм

Het zogeheten “Socialistisch Realisme”. Dit is de naam van het esthetisch-maatschappelijk principe waardoor de beoefening van de kunst, en in het bijzonder de literatuur, geacht werd zich te laten leiden tussen 1934 en de ineenstorting van de Sovjet-Unie.

Achtergrond. De notulen van de oprichtingsvergadering van de Schrijversbond (→ Союз писателей СССР), waar het Socialistisch Realisme gelanceerd werd, bevatten de volgende fraaie definitie, die klassieke status heeft verworven: “Социалистический реализм, являясь основным методом советской художественной литературы и литературной критики, требует от художника правдивого, исторически-конкретного изображения действительности в ее революционном развитии. При этом правдивость и историческая конкретность художественного изображения действительности должны сочетаться с задачей идейной перделки и воспитания трудящихся в духе социализма”. Hoe je dit concreet moet toepassen, is nooit helemaal duidelijk geworden. Dat zal zeker gedeeltelijk opzet zijn geweest want de definitie geeft de autoriteiten ruimte om naar bevind van zaken te handelen, dat vinden autoriteiten fijn. Maar in de praktijk was er duidelijkheid genoeg: positieve helden/heldinnen tot grootse prestaties opgejaagd door marxistisch gedachtegoed, de Partij als zingevend principe en moederlijke repareerder van (meest kleine) misstanden, een decor van zware industrie, gecollectiviseerde landbouw of oorlog, geen aandacht voor algemeen-menselijk leed (behalve dat van een enkele sneuvelende held), geen ironie, geen literaire subtiliteiten, enz. De kortste samenvatting van een socialistisch-realistische plot is het klassieke “boy meets tractor”. Dat is overdreven, maar geeft een idee. Het was niet eenvoudig om iets te schrijven wat zowel aan de eisen voldeed als leuk was om te lezen. Dit speelt op de achtergrond mee in het hoofdstukje “Происшествие ...”, waar Иванько aan mister Hopkins een socialistisch-realistische roman-met-love-interest probeert te slijten. Het speelt ook een rol in het hoofdstukje “Такие люди”.

Союз писателей СССР

‘De Schrijversbond van de Sovjet-Unie’ (1934-1991).

In april 1932 werden de weinige op dat moment bestaande organisaties op het gebied van de kunsten ontbonden en werd de oprichting gedecreteerd van een alomvattende bond van schrijvers. Het openingscongres van de nieuwe organisatie vond plaats in de tweede helft van augustus 1934.

De belangrijkste functie van de Schrijversbond was overheidscontrole over schrijvers en vooral over wat er geschreven werd. Het was een onderdeel van een hele reeks structuren die de verbreiding van door de overheid ongewenste gedachten onmogelijk moesten maken, of liever: alleen nog publicatie van gewenste gedachten mogelijk.

Men kon het schrijversberoep niet regulier uitoefenen zonder lid te zijn van de Schrijversbond. Een schrijver wiens gedrag het regime ongewenst voorkwam, kon uit de Schrijversbond worden verwijderd en werd dan brodeloos (zie ook de Inleiding onder de kop “Schrijvers”). Dit is verschillende van de in de Ivankiade genoemde schrijvers overkomen, waaronder Войнович zelf.

Anderzijds bood de Schrijversbond haar leden toegang tot allerlei aantrekkelijke faciliteiten, lopend van cursussen voor beginners tot geneeskundige hulp en woonruimte. De Bond beheerde een grote hoeveelheid onroerend goed, waaronder het ЖСК “Московский писатель”, waar de Ivankiade zich afspeelt, of bijvoorbeeld een bekend complex dacha’s in Переделкино.

De Schrijversbond van de Sovjet-Unie had in de tijd waarin de Ivankiade speelt ongeveer 7000 leden. Daaronder zaten veel mensen die wij geen schrijvers zouden noemen, bijvoorbeeld literatuurwetenschappers en vertalers. Ongeveer de helft was Russischtalig, ongeveer twee derde was partijlid.

Opm. De organisatie viel in 1991 uiteen in een aantal groeperingen, die alle (bij mijn weten tot dusverre zonder succes) aanspraak maken op het omvangrijke bezit van de Schrijversbond en vaak in het nieuws zijn met hun pogingen om dat bezit (of wat daar nog van over is) in handen te krijgen.

СССР

Afk. van Союз Советских Социалистических Республик, de officiële naam van de Sovjet-Unie.

Ста́лин, Иосиф Виссарио́нович (1878-1953; eigenlijk Джугашвили)

Opvolger van Lenin als machtigste persoon van de Sovjet-Unie. Een van de grootste moordenaars van de twintigste eeuw.

Ста́линская прэ́мия

Stalinprijs. Hoogste staatsprijs voor prestaties op allerlei gebied, waaronder literatuur. (Ook → Ле́нинская прэ́мия.)

Стена́ Пла́ча

De Klaagmuur (in Jeruzalem).

Стокго́льмское воззва́ние

Oproep tot het afschaffen van kernwapenen, in maart 1950 te Stockholm gedaan door een vredesbeweging. Werd later dat jaar door de Sovjetautoriteiten overgenomen en ondertekend door ongeveer de helft van de bevolking. Dit was opmerkelijk, want al in september van het voorafgaande jaar had de Sovjet-Unie voor het eerst een kernbom tot ontploffing gebracht.

Стука́лин, Бори́с Ива́нович (1923-2004)

Hoog bestuurder. Op het moment van de in de Ivankiade beschreven gebeurtenissen o.m. afgevaardigde in de Opperste Sovjet (→ Верховный Со́вет СССР) en voorzitter van het → “Государственный комите́т по дела́м изда́тельств ...” (= Госкомизда́т).

Opm. Стукалин zou het later nog brengen tot lid van het Centraal Comité (→ ЦК КПСС). Onder Горбачев werd hij weggepromoveerd tot ambassadeur in Hongarije. Ook na 1990 bleef hij actief in zaken die met het uitgeven van boeken te maken hebben.⁵⁷

Тайва́нь

Taiwan. De verwijzing naar Taiwan in het hoofdstukje “Писатель Ива́нко” moet begrepen worden tegen de achtergrond van het bekende feit dat de Volksrepubliek China de zelfstandigheid van Taiwan niet erkent.

*Твардо́вский, Алекса́ндр Трифо́нович: dichter (1910-1971)

Dichter, redakteur van het tijdschrift *Но́вый мир*.

Achtergrond. Al in de jaren dertig bekend. In de oorlogsjaren krankzinnig populair met zijn verhalende gedichten over de oorlog, met de legendarische hoofdpersoon Васи́лий Те́ркин. Drie Stalinprijzen (→ Ста́линская прэ́мия).

Later vooral belangrijk als hoofdredacteur van het tijdschrift *Но́вый мир* in de jaren 1958-1970. Onder hem publiceerde dat grensverleggend werk als “Оди́н день Ива́на Дени́совича” van Солженицын, en, bijvoorbeeld, ook de eerste verhalen van Влади́мир Войно́вич. Твардовский werd in 1970 tot aftreden gedwongen en overleed kort voor de in de Ivankiade beschreven gebeurtenissen.

Тельпуго́в, Ви́ктор Петро́вич (1921-1999)

Regimegetrouw schrijver. Auteur van oorlogsverhalen verzameld in bundels met titels als *Все по мес-там!* (1971).

Opm. De in het hoofdstukje “Воспо́минания...” genoemde uitspraak en de gelegenheid waarbij die werd gedaan komen ruimer aan de orde in Войно́вич’ *Антисоветский Советский Союз*, Moskou, Материк, 2002, blz. 159-160.

Толсто́й, Лев Никола́евич (1828-1910)

Vermaard schrijver, onder het communisme behorend tot de officiële klassieken.

⁵⁷ Voor een hagiografie zie <http://wwii-soldat.narod.ru/stukalin.htm>.

Опм. Bij het stijgen der jaren werden de godsdienstige en filosofische opvattingen van Толстой steeds afwijkender en opstandiger; uiteindelijk kwam hij in botsing met de Russische kerk. Dat maakt van hem echter nog geen → баптист.

Торгси́н

Afkorting van “Всесою́зное объе́дине́ние по торго́вле с иностра́нцами”. Dit was rond 1930 een systeem van winkels waar men in ruil voor harde valuta of edele metalen (of andere kostbaarheden, bijvoorbeeld antiquiteiten) dingen kon verkrijgen die voor normaal geld niet te koop waren. Ook leden van de communistische elite konden er terecht, als ik het goed heb met speciale bonnen. Anders dan de naam deed vermoeden, bestond het publiek voornamelijk uit geprivilegieerde Sovjetburgers; торгсины werden zelfs geopend op plaatsen waar nooit een buitenlander kwam. De торгсин was een vroege variant van de gesloten winkel voor leden van de Sovjet-elite (→ распределитель).

Moderne Russen kennen het verschijnsel Торгсин doorgaans uit de plaats in → *Мáстер и Марга́рита* die in de Ivankiade even langskomt in het hoofdstukje “Прогрессивный Сергей Сергеевич”. Daar stelt Корольев-Фагот (een van de duivels die in *Мáстер и Марга́рита* voorkomen) de onrechtvaardigheid van de торгсины aan de kaak. Het feit dat de Sovjet-uitgevers van *Мáстер и Марга́рита* zelfs deze scène niet schrapten (zoals vermeld in “Прогрессивный Сергей Сергеевич”) is inderdaad een soort wonder.

Опм. Iets later in datzelfde hoofdstuk bespreekt Корольев-Фагот de vraag of je een schrijver bent wanneer je een desbetreffende vergunning kunt overleggen of wanneer je kunt schrijven, het doet sterk denken aan de rol van de пан in het hoofdstukje “Кого считать писателем?” van de Ivankiade.

троцки́зм

Veel van wat vooral in de jaren dertig onder dit etiket veroordeeld placht te worden, had niets te maken met de concrete politicus Лев Троцкий.

Турганов, Бори́с Алекса́ндрович (1901-1980)

Schrijver en bestuurder. Hij is “председа́тель (пра́вления) кооперати́ва”. Dat maakt hem tot een van de hoofdpersonen van de Ivankiade. Hij wordt beschreven in de hoofdstukjes “Фигура ...” en “Еще кое-что ...”.

Achtergrond. Uit de jaren rond 1930 heeft Борис Турганов bundels op zijn naam met titels als *По́-весть о стальнóм се́рдце* en *Похо́дный шаг: Стихи́ о Кра́сной Армии*. Daarnaast vertaalde hij poëzie uit het Oekraïens en andere talen van de Sovjet-Unie.⁵⁸

уда́рный

‘Stoot-’. In het communisme wordt vaak gewerkt met voorbeeldige arbeiders, voorbeeldige fabrieken, voorbeeldige kolchozen e.d., waar op voorbeeldige wijze gewerkt wordt en waaraan gigantische doch meestal leugenachtige publiciteit wordt gegeven, onder meer in de vorm van socialistisch-realistische literatuur (→ социалисти́ческий реали́зм). Vooral in de Stalin-tijd werd hiervoor het adjectief уда́рный gebruikt, dat uit het leger afkomstig is (“stoottroepen”). Later is dit woord van toepassing geworden op ieder industrieel project dat op een of andere manier prioriteit heeft of geacht wordt urgent te zijn, bv. “уда́рные стро́йки пятиле́тки”.

укло́н

Afwijking van de officiële lijn. In de jaren dertig zijn nogal wat mensen geëlimineerd als echte of vermeende “укло́нсты”. Daarbij onderscheidde men tussen een “ле́вый укло́н” (vooral verbonden met de naam van Троцкий, → троцки́зм) en een “пра́вый укло́н” (vooral geassocieerd met → Буха́рин).

⁵⁸ Вв. Клыч Кулиев, *Черный караван* (Авторизированный перевод с туркменского Бориса Турганова), Москва: Советский писатель, 1971.

уклонист

→ уклон.

уотергейтский

Уотергейтское дело ‘de affaire Watergate’. → Никсон, → импичмент.

Федоренко, Николай Трофимович (1912-2000)

Sinoloog en literatuurhistoricus, maar vooral bestuurder en diplomaat met veel macht in de wereld van het boek.

Achtergrond. Vanaf 1939 in de diplomatieke dienst. Publiceerde over China en Japan, bv. *Китайская литература*, Moskou, 1956; stelde met Лев → Эйдлин een bundel samen van gedichten van de Grote Roerganger Mao Ze-Dong (→ Мао цзэ-дун), zie het hoofdstukje “Писатель Иванько”. Van 1955 tot 1958 plaatsvervangend minister van Buitenlandse Zaken. Vanaf 1958 corresponderend lid van de Academie van Wetenschappen. Van 1958 tot 1962 ambassadeur in Japan, vanaf 1963 tot 1968 vertegenwoordiger van de Sovjet-Unie bij de VN en in de Veiligheidsraad. Van 1970 tot 1988 hoofdredacteur van het tijdschrift → *Иностранная литература*, vanaf 1971 secretaris van het bestuur van de Schrijversbond.⁵⁹

Феофанов, Юрий

Medewerker van de *Известия* gespecialiseerd in juridische kwesties. Schreef in de jaren zestig stukken tegen mensen als de latere nobelprijswinnaar Иосиф Бродский (1964), en ook tegen → Синявский en → Даниэль (1965-1966). Een steunpilaar van het Bestel.⁶⁰

Орт. Феофанов was na de val van de Sovjet Unie plotseling opvallend progressief en democratisch, en is nog tot in de 21e eeuw actief gebleven in zijn vak. Dat hij in de zaak tegen Синявский en Даниэль fout zat, schijnt hij openlijk te hebben toegegeven.⁶¹

Фрунзенский район

Het район waar de handeling zich afspeelt, gelegen iets ten NW van het centrum van Moskou.

Er komen in de Ivankiade de volgende bestuursorganen en bestuurders van het район voor:

- Het райком, dwz. de partijorganisatie. Eerste Secretaris (dus de machtigste persoon) daarvan is Евгений Андреевич Пирогов.
- Het райисполком (officieel “исполнительный комитет районного Совета депутатов трудящихся”), dwz. het bestuur van het район. Dit heeft een sleutelrol omdat het zijn goedkeuring dient te geven (en dus kan onthouden) aan besluiten van het ЖСК “Московский писатель” over toewijzing van woonruimte. Voorzitter is Дмитрий Дмитриевич Богомолов, die opduikt in het hoofdstukje “Кто ведет себя ...”. Ook bij het райисполком werkt een zekere Бахоров.
- Er is een районный инспектор по кооперативам genaamd Бударин.
- Er is een районный прокурор по гражданским делам, wiens помощник Л. Н. Яковлева op een belangrijk moment de gebeurtenissen een beslissende wending geeft (zie het hoofdstukje “У прокурора”).

Achtergrond. Михайл Васильевич Фрунзе (1885-1925) was een oude bolsjewiek (vanaf 1904, veel ouder kan een bolsjewiek niet zijn, → большевик). Hij speelde een grote rol in de burgeroorlog. Hij volgde in januari 1925 → Троцкий op als volkscommissaris (dwz. minister) van oorlog; in de jaren 1924-1925 reorganiseerde hij het leger op een manier die de invloed van de Communistische Partij terugdrong en door Stalin daarom als bedreigend moet zijn ervaren. Hij overleed in oktober 1925 tijdens

⁵⁹ Een foto van hem is te bewonderen op de website van de Russische Academie van Wetenschappen (РАН), zie <http://www.pran.ru/auto/info/10/1047.htm>. De Leidse UB heeft verschillende boeken van hem.

⁶⁰ Zijn stukken tegen Синявский en Даниэль staan afgedrukt in Е.М. Великанова (составитель), *Цена метафоры, или преступление и наказание Синявского и Даниэля*, Moskou, 1989, blz. 466-474.

⁶¹ Voor een foto zie http://russia-today.ru/2003/no_20/20_topic_1.htm.

een betrekkelijk onschuldige operatie; tijdgenoten meenden daarin de hand van Stalin te onderkennen, vast met reden. Zijn vrouw sloeg de hand aan zichzelf. De schrijver Борис Андреевич *Пильняк (geb. 1894, in 1938 geëxecuteerd) gebruikte het voorval als uitgangspunt voor zijn beroemde verhaal “Повесть непогашенной луны” (gepubl. 1927), waarmee hij een geweldig schandaal veroorzaakte en zijn latere lot bezegelde.

Хрущёв, Никита Серге́евич (1894-1971)

Politicus. Vanaf september 1953 Eerste Secretaris van het Centraal Comité, dwz. machtigste persoon van de Sovjet-Unie. In februari 1956 stelt hij in zijn rede op een besloten zitting van het 20-e Partijcongres (“О культуре личности и его последствиях”) enkele excessen van het bewind van Stalin aan de kaak. Dat is de beroemde Geheime Rede.⁶² Onder Хрущев werd de Sovjet-Unie een normaler en leefbaarder land dan het onder Stalin was geweest, hoewel het in vele opzichten bizar bleef, bijvoorbeeld op landbouwgebied. Хрущев’s landbouwbeleid was chaotisch en onvoorspelbaar en stond sterk onder invloed van het gedachtengoed van Трофим Лысенко op het gebied van erfelijkheid (→ вейсманнизм). Het leidde ertoe dat in 1963 graan in het buitenland werd ingekocht om een hongersnood te voorkomen. In oktober 1964 werd Хрущев afgezet (→ Семичастный).

ЦК КПСС

Afk. van Центральны́й комите́т Коммунистической Партии Советского Сою́за, ofwel het Centraal Comité. Werd geacht in in periodes tussen partijcongressen het hoogste orgaan te zijn van de Partij (→ КПСС).

чайка

Representatieve auto gereserveerd voor gebruik door het hogere partij kader en daarom vaak (voor de grap) aangeduid als членово́з, evenals de tot leden van het → Политбюро́ beperkte → ЗИЛ.

Achtergrond. Eigenlijk ГАЗ-13 “Чайка” (‘meeuw’), waarin ГАЗ staat voor “Горьковский автомобильный завод” (ook → во́лга). Geproduceerd van 1959 tot 1981. De Чайка was in beginsel bestemd voor dienstgebruik. Slechts weinigen hadden in de Sovjettijd privé een exemplaar. Daaronder zitten erkende grootheden als de schrijver Михаил Александрович Шо́лохов (Nobelprijs 1965) en de kosmonaute Валенти́на Терешко́ва.⁶³

Opt. Naar huidige smaak heeft de Чайка 13, die gebaseerd is op modellen Packard (een verdwenen Amerikaans automerk) uit het midden van de jaren vijftig, een glamoureuze retro-look; er is een grote vraag naar gerestaureerde exemplaren en hij is in trek als trouwauto.

Чекалина, Г. М.

Vljikens het hoofdstukje “Продолжение ...” bestuurder op het niveau van de stad Moskou, dus boven het niveau van het → Фрунзенский райо́н dat eigenlijk over de toewijzeing van woonruimte gaat: “Начальник отдела по руководству за деятельностью ЖСК, ГСК и ДСК Мосгоржилуправления”.

Чекин, Игорь

Vljikens het hoofdstukje “Генерал Ильин” een schrijver. Voor mij niet met zekerheid thuis te brengen. Waarschijnlijk И. Чекин, voor de oorlog schrijver van het scenario van de film *Ночь в сентябре* (1939), tijdens de oorlog frontcorrespondent, na de oorlog schrijver van een boek *Зарубежные встречи* met reishertinnen aan ontmoetingen in de filmwereld.

чекист

Medewerker van de binnenlandse veiligheidsdienst, afgeleid van de afkorting ЧК. Hoewel de naam van de binnenlandse veiligheidsdienst vanaf 1922 een aantal keren werd gewijzigd (→ Комите́т государ-

⁶² Zie bv. <http://lib.ru/MEMUARY/HRUSHEW/kult.txt>.

⁶³ Zie bv. <http://www.stolnick.ru/articles/44/133/> en <http://www.autocentre.ua/ac/?article=5842>.

ственной безопасности ...), bleef het woord чекист in gebruik tot aan de ondergang van de Sovjet-Unie en nog daarna. Zelfs KGB-ers zeiden het.

Черняховского, ул.

De straat waaraan het ЖСК “Московский писатель” ligt, zijstraat van de → Ленинградский проспект ter hoogte van het metrostation “Аэропорт”. In het hoofdstukje “Происшествие ...” rijdt Иванько (althans zijn chauffeur) rechtsaf de ул. Черняховского in, slaat dan weer rechtsaf de → Красноармейская in en bereikt de → Ленинградский проспект door tussen het Петровский дворец (→ академия Жуковского) en het Динамо-stadion nogmaals rechtsaf te slaan. Vervolgens rijdt hij langs een rechte lijn stadinwaarts, naar ik aanneem totdat hij aankomt op het Пушкинская площадь, waar, als ik het goed heb, het gebouw stond van het Госкомиздат, waar Иванько zijn werkplek had.

Achtergrond. De Иван Данилович Черняховский naar wie de straat genoemd is, leidde aan het eind van de Tweede Wereldoorlog de inname van Königsberg (het latere Калининград) en gaf zijn leven voor het vaderland (1906-1945). Hij ligt begraven op het → Новодевичье кладбище.

Чонкин, Иван

Hoofdfiguur uit de roman *Жизнь и необычайные приключения солдата Ивана Чонкина*, waaraan Войнович in 1963 begon en waarvan in 1969 een deel in het buitenland verscheen (waarmee hij het bij de autoriteiten grondig verbruide), maar die nog niet was voltooid op het moment dat de in de Ivankiade beschreven gebeurtenissen plaatsvinden (1973). De eerste zin wordt geciteerd in het hoofdstukje “Немного о птице-тройке ...” (→ “Было это или не было, ...”).

ЧССР

Afk. van Tsjecho-Slowakije.

Achtergrond. Voor de verwijzing (in het hoofdstukje “Процесс импичмента”) moet men beseffen dat op het gebied van ijshockey Tsjecho-Slowakije en de Sovjet-Unie in de jaren zeventig tot de wereldtop behoorden, evenals nu Tsjechië en Rusland, er is weinig veranderd. Sportief vuurwerk op het allerhoogste niveau was gegarandeerd. Daar kwam nog bij dat na de inval van de Sovjet-Unie in augustus 1968 ontmoetingen tussen Tsjecho-Slowakije en de Sovjet-Unie politiek beladen waren. Een beetje liefhebber liet zo'n wedstrijd niet lopen voor een domme vergadering.

***Чуковский, Корней Иванович (1882-1969, eigenlijk Никола́й Васи́льевич Корнейчуков)**

Veelzijdig schrijver, criticus, taalkundige, vertaler enz. Al enkele generaties kinderen zijn opgegroeid met zijn gedichten als “Тараканище”, dat geciteerd wordt in het hoofdstukje “Происшествие ...” (→ “Ехали медведи / на велосипеде ...”). Voor zijn kleindochter Елена → Чукоккала.

Achtergrond. Zo mogelijk nog bekender is Корней's dochter Лидия (1907-1996). Naar man Матвей Бронштейн (bekend wiskundige, 1906-1938) werd in 1937 gearresteerd en uiteindelijk ter dood gebracht, evenals zo vele anderen in die tijd. Tegen die achtergrond schreef ze in de winter van 1939-40 “Со́фья Петро́вна” (ook bekend als “Опустельный дом”) en bewaarde het manuscript met gevaar voor eigen leven. Dit hoort tot de weinige directe schriftelijke getuigenissen uit die jaren. Ook bekend zijn haar herinneringen in dagboekvorm aan Анна Ахмáтова (*Записки об Анне Ахмáтовой*). Later zette zij zich in voor → Синявский en → Даниэль en weer later voor Солженицын, Сахаров en anderen. In januari 1974 werd zij uit de Schrijversbond gezet.

Чукоккала

Een ambitieus gastenboek dat Корней → Чуковский vanaf 1914 gedurende een groot deel van zijn leven bijhield. Vele bekende persoonlijkheden droegen eraan bij, van → Блок tot Conan Doyle.

Achtergrond. De merkwaardige naam is verzonnen door de bekende schilder Илья́ Ефи́мович Рэ́пин (1844-1930); het is een combinatie van Чуковский met Куоккала, de (Finse, dus exotische) naam van het villadorp nabij Petersburg waar Рэпин en Чуковский in de jaren voorafgaand aan de Eerste Wereldoorlog beiden woonden (tegenwoordig heet Куоккала officieel Рэпино).

Na Чуковский's overlijden in 1969 zette zijn kleindochter Елена Цесаревна Чуковская (geb. 1931) zich in om het uitgegeven te krijgen. Nadat het tegen enorme kosten was gefotografeerd en gezet, werd het eigenlijke vermenigvuldigen jarenlang met barokke smoezen tegengehouden. Daarbij speelde Сергей Иванько een vooraanstaande rol; de smoes van het ingestorte plafond in het hoofdstukje "Происшествие ..." is authentiek. In 1979 kwam het eindelijk uit, maar in sterk verminkte vorm en een kleine oplage. De eerste complete uitgave dateert pas uit 1999.⁶⁴

Шабашкин, заседатель

→ Дубровский.

Эйдлин, Лев Залманович (1910-1985)

Kenner en vertaler van Chinese literatuur; blijktens de tekst echtgenoot van Вера Ивановна → Бүнина.⁶⁵ Hoort in de Ivankiade tot het circuit van Сергей Иванько.

Юдаев, Николай Алексеевич

Biochemicus, in de tijd waarin de Ivankiade speelt directeur van het Институт экспериментальной эндокринологии и химии гормонов АМН СССР en auteur van boeken met titels als *Химические методы определения стероидных гормонов в биологических жидкостях*, Moskou: Медгиз, 1961.

Юрий Николаевич

→ Верченко.

Юрий Серафимович

→ Мелентьев.

Яков

→ Козловский.

Яковлева, Л.Н.

Blijkens het hoofdstukje "Опять Ильин" vervult Л.Н. Яковлева de functie van "помощник районного прокурора по гражданским делам" (→ Фрунзенский район). Zij is belangrijk in de Ivankiade omdat ze in het hoofdstukje "У прокурора" onverwacht het verloop van de gebeurtenissen een beslissende wending geeft.

Ялта

Vadplaats op de Krim.

Яшка

→ Козловский.

⁶⁴ Чукоккала. *Рукописный альманах Корнея Чуковского*, Moskou: Премьера, 1999. Zie ook http://magazines.russ.ru/novyj_mi/2000/7/ch.html.

⁶⁵ Voorbeelden van zijn vertaalkunst: <http://www.vekperevoda.org/1900/lejdlin.htm>. De Leidse UB heeft verschillende boeken van hem.